

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**TAARIFA YA MWAKA YA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE
YA UWEKEZAJI WA MITAJI YA UMMA (PIC) KWA KIPINDI CHA
JANUARI , 2016 HADI JANUARI, 2017**

*[Inatolewa chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016]*

Ofisi ya Bunge,
S.L.P. 941,
DODOMA

FEBRUARI, 2017

YALIYOMO

SEHEMU YA KWANZA1

1.0 MAELEZO YA JUMLA.....1

- 1.1 Utangulizi 1
- 1.2 Majukumu ya kikanuni ya Kamati 2
- 1.3 Shughuli zilizotekelezwa na Kamati. 3
 - 1.3.1 Semina za Mafunzo..... 3
 - 1.3.2 Kujadili Taarifa za Msajili wa Hazina kuhusu Uwekezaji na Utendaji wa Mashirika ya Umma 4
 - 1.3.3 Ziara za ukaguzi wa Miradi ya uwekezaji..... 6
- 1.4 Muhtasari wa matokeo ya Uchambuzi wa Uwekezaji wa Mitaji ya Umma 7
- 1.5 Maoni ya jumla kuhusu matokeo ya uchambuzi wa uwekezaji wa Mitaji ya Umma 8

SEHEMU YA PILI11

2.0 UCHAMBUZI WA UWEKEZAJI WA MITAJI YA UMMA NA MATOKEO YAKE11

- 2.1 Maelezo ya jumla kuhusu uwekezaji..... 11
- 2.2 Uchambuzi wa Uwekezaji 17
 - 2.2.1 Sura ya Mitaji katika Uwekezaji 19
 - 2.2.2 Mfumo wa Uwekezaji wa Mitaji ya Umma 21
 - 2.2.3 Tathmini ya Uwekezaji katika Ardhi na Soko la Hisa 24
 - 2.2.4 Uwiano kati ya uwezo wa kulipa madeni na mali zilizopo..... 27
 - 2.2.5 Nafasi ya Bodi za Wakurugenzi katika Utawala kwenye Uwekezaji wa Mitaji ya Umma 28
 - 2.2.6 Uzingatiaji wa Sheria, Kanuni, taratibu na Miongozo ya Kibiashara 31
 - 2.2.7 Uzingatiaji wa Sera ya taasisi kuhusu Uwekezaji 33
 - 2.2.8 Uendeshaji na utendaji wa Taasisi zinazofanya uwekezaji wa Mitaji ya Umma nchini..... 34
 - a) Uhusiano kati ya Matumizi na uwekezaji..... 34
 - b) Taasisi za Umma kujiendesha kwa hasara 35
 - Tatu ni Shirika la Shirika la Madini la Taifa (STAMICO) imeshindwa kujiendesha kwa faida kutokana na kasoro za kimuundo na utendaji usioridhisha ambao unachangiwa Watendaji kushindwa kufanya maamuzi kutokana na kukaimu nafasi zao pamoja ukosefu wa ubunifu katika kuendesha Shirika. 36
 - c) Utegemezi kwa ruzuku za Serikali..... 37
- 2.2.9 Masuala mengine ya msisitizo kuhusu Uwekezaji wa Mitaji ya Umma..... 38
 - a) Madeni Makubwa ambayo Serikali inadaiwa na Mashirika na Taasisi zake 38
 - b) Usimamizi wa Madeni 41
 - c) Tathmini ya Uwezo wa Mashirika ya Umma kwenye kuingia Mikataba ya Uwekezaji 44
- 2.2.10 Changamoto za Ujumla..... 46

a)	Muda uliotengwa kwa ajili ya Kamati kupitia Taarifa za Mashirika na Taasisi za Umma.....	46
b)	Wajumbe kutopata Semina ya Kujengewa uwezo.....	46
c)	Ziara za Ukaguzi.....	46
d)	Upatikanaji wa Nyaraka za Kisheria	47
SEHEMU YA TATU		48
3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO		48
3.1	Maoni ya Jumla	48
3.2	Mapendekezo.....	48
3.2.1	Mikataba ya Uwekezaji isiyo na Tija	49
3.2.2	Faida inayopatikana kutoka katika Uwekezaji.....	49
3.2.3	Kukosekana kwa Bodi za Wakurugenzi.....	50
3.2.4	Mgongano wa Kisheria	51
3.2.5	Uzalishaji wa Umeme kwa gharama za juu	52
3.2.6	Uwekezaji katika Bodi za Mazao kutokuwa na faida kwa wakulima	52
3.2.7	Uwekezaji wa Mitaji ya Umma unaofanywa na Shirika la Nyumba la Taifa	53
3.2.8	Taasisi zinazofanya uwekezaji ziwe na Sera ya Uwekezaji ya Taasisi	54
3.2.9	Utoaji wa Mitaji katika Taasisi na Mashirika ya Umma	54
3.2.10	Taasisi za Umma zinazofanya Biashara kutozingatia utoaji wa Gawio kwa Serikali	55
3.2.11	Taasisi za Umma kutozingatia Sheria ya Msajili wa Hazina ya kutozidi matumizi ya Asilimia 60	56
3.2.12	Uwekezaji katika Mitambo ya Mto Ruvu.....	56
3.2.13	Utendaji usio ridhisha wa Mashirika ya Umma	57
SEHEMU YA NNE		58
4.0 HITIMISHO		58
4.1	Shukurani	58
4.2	Hoja	61

SEHEMU YA KWANZA

1.0 MAELEZO YA JUMLA

1.1 Utangulizi

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, naomba kuwasilisha Taarifa ya mwaka ya shughuli za Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma (PIC) kwa mwaka 2016 na kuliomba Bunge lako tukufu kuipokea na kuijadili.

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma ni Kamati mpya katika Bunge la Kumi na Moja. Katika kipindi cha Januari, 2016 hadi Januari, 2017 Kamati imetekeleza majukumu yake ya kufuatilia uwekezaji na utendaji wa Mashirika na Taasisi za Umma na Makampuni ambayo Serikali ina hisa. Kamati ina amini ni kutokana na kutambua umuhimu wa uwekezaji katika maendeleo ya Taifa ndiyo maana Mheshimiwa Spika, aliamua kuanzisha Kamati hii. Mtazamo huu unashabihiana kabisa na mtazamo wa Rais wa Rwanda, Paulo Kagame, ambaye anaamini biashara na uwekezaji ndiyo nguzo za maendeleo, na siyo kutegemea misaada.

Katika kitabu chake kiitwacho **Grappling with Change in Africa** "**The Dream of Prosperity using African Wisdoms**" Mwandishi Emmanuel Danstan Chinumba, ananukuu maneno yafuatayo kutoka kwa Rais wa Rwanda, Paul Kagame; ***"In Africa today, we***

recognise that trade and investment, and not aid, are pillars of development”.

Kwa tafsiri isiyo rasmi anachosema Mwandishi hapa ni kwamba, ***“Leo katika Afrika tunatambua kwamba, biashara na uwekezaji, ndizo nguzo za maendeleo, na siyo misaada”***

1.2 Majukumu ya kikanuni ya Kamati

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 12 Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, Kamati ina majukumu yafuatayo:-

- i) Kuchambua na kubaini iwapo utekelezaji wa miradi ya uwekezaji wa umma una ufanisi na kuwa umezingatia taratibu na Sheria na miongozo mujarabu ya biashara; na
- ii) Kuchambua na kujadili Taarifa ya Mwaka ya Msajili wa Hazina na Mashirika ya Umma na Kampuni ambazo Serikali ina hisa.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kuongozwa na Kanuni za Kudumu za Bunge katika utekelezaji wa majukumu yake, Kamati pia imefanya kazi zake kwa kuzingatia miongozo mingine kama ifuatavyo:-

- i) Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977;
- ii) Sheria ya Ununuzi wa Umma ya Mwaka 2004,
- iii) Sheria ya Fedha za Umma ya Mwaka 2001,
- iv) Sheria ya Msajili wa Hazina Sura ya 370 na;
- v) Sheria ya Mashirika ya Umma ya Mwaka 1992.

1.3 Shughuli zilizotekelezwa na Kamati.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka mmoja yaani Januari, 2016 /Januari, 2017, Kamati ilitekeleza majukumu yake kwa njia ya kufanya vikao kwa kujadili Taarifa za Msajili wa Hazina na kupata semina mbalimbali zinazohusu Uwekezaji. Pamoja na ukaguzi wa miradi ya uwekezaji katika Mashirika mbalimbali ya Umma ili kujiridhisha juu ya Uwekezaji uliofanywa na Serikali katika Mashirika hayo.

1.3.1 Semina za Mafunzo

Mheshimiwa Spika, Kamati imekuwa ikishirikiana na Ofisi ya Msajili wa Hazina kwa kuratibu Mafunzo mbalimbali kwa dhumuni la kuwajengea uwezo wajumbe katika kutekeleza majukumu yao. Mafunzo hayo yalihusu mambo yafuatayo:-

- i) Muundo na Majukumu ya Ofisi ya Msajili wa Hazina kwa lengo la kupata uelewa kuhusu dhima ya Msajili wa Hazina katika uangalizi (*Custodianship*) wa Uwekezaji unaofanywa na Serikali,
- ii) Usimamizi wa uendeshaji wa Mashirika na Taasisi zinazofanya uwekezaji,
- iii) Muundo na majukumu ya Kamati,
- iv) Kanuni na Taratibu za uendeshaji wa shughuli za Kamati na,
- v) Uwekezaji uliofanywa na Serikali katika Mashirika ya Umma.

1.3.2 Kujadili Taarifa za Msajili wa Hazina kuhusu Uwekezaji na Utendaji wa Mashirika ya Umma

Mheshimiwa Spika, Kati ya Mashirika 264 yaliyochini ya Ofisi ya Msajili wa Hazina hadi tarehe 30 Juni, 2016, Kamati ilipitia Utendaji wa Taasisi na Mashirika ya Umma Arobaini na Moja (41). Orodha ya Taasisi na Mashirika hayo 264 imeambatishwa¹.

Mheshimiwa Spika, Mashirika na Taasisi Arobaini zilizowasilisha Taarifa zake mbele ya Kamati ni zifuatazo:

- 1) Bodi ya Michezo ya Kubahatisha (GBT)
- 2) Chuo Kikuu cha Dar es Salaam (UDSM)
- 3) Mfuko Wa Pensheni Kwa Watumishi Wa Serikali Za Mitaa (LAPF)
- 4) Mfuko wa Pensheni kwa Watumishi wa Umma (PSPF)
- 5) Mfuko wa Pensheni wa Watumishi wa Mashirika ya Umma (PPF)
- 6) Mfuko wa Pensheni wa Hifadhi ya Jamii (NSSF)
- 7) Mfuko wa Pensheni wa Wastaafu wa GEPF
- 8) Shirika la Ugavi la Umeme Tanzania (TANESCO)
- 9) Shirika la Maendeleo ya Petroli Tanzania (TPDC)
- 10) Mamlaka ya Udhhibiti wa Huduma za Nishati na Maji (EWURA)
- 11) Wakala wa Umeme Vijijini (REA)
- 12) Mamlaka ya Bandari Tanzania (TPA)

¹ Kiambatisho Na. 01: Orodha ya Taasisi na Mashirika ya Umma yaliyochini ya Ofisi ya Msajili wa Hazina hadi tarehe 30 Juni, 2016

- 13) Bodi ya Pamba
- 14) Bodi ya Korosho
- 15) Bodi ya Kahawa
- 16) Bodi ya Tumbaku
- 17) Bodi ya Sukari
- 18) Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania (TCRA)
- 19) Kampuni ya Mawasiliano ya Simu Tanzania (TTCL)
- 20) Shirika la Nyumba la Taifa (NHC)
- 21) Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro (NCAA)
- 22) Shirika la Hifadhi ya Taifa (TANAPA)
- 23) Mamlaka ya Viwanja vya Ndege Tanzania (TAA)
- 24) Shirika la Utangazaji Tanzania (TBC)
- 25) Shirika la Maendeleo ya Taifa (NDC)
- 26) Mamlaka ya Maeneo Maalum ya Uwekezaji (EPZA)
- 27) Shirika la Reli Tanzania (TRL)
- 28) Benki ya Uwekezaji Tanzania (TIB)
- 29) Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF)
- 30) Kampuni ya Huduma ya Majisafi na Majitaka Dar es Salaam (DAWASCO)
- 31) Kampuni Hodhi ya Mali za Serikali (RAHCO)
- 32) Kituo cha Mikutano ya Kimataifa Arusha (AICC)
- 33) Shirika la Bima la Taifa (NIC)
- 34) Kampuni ya Mbolea Tanzania (TFC)
- 35) Benki ya Posta Tanzania (TPB)
- 36) Kampuni ya Magazeti ya Serikali (TSN)

- 37) Kampuni ya Usimamizi wa Rasilimali za Uwekezaji na Huduma kwa Wawekezaji (UTT - AMIS)
- 38) Kampuni ya kuibua na kutekeleza miradi (UTT - PID)
- 39) Kampuni kwa ajili ya utoaji mikopo midogo midogo (UTT – Microfinance Public Ltd co)
- 40) Benki ya Maendeleo ya Kilimo (TADB)
- 41) Shirika la Madini la Taifa (STAMICO)

1.3.3 Ziara za ukaguzi wa Miradi ya uwekezaji

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Januari, 2017 Kamati ilifanya ziara za Ukaguzi wa Miradi ya Uwekezaji inayotekelezwa na Mashirika ya Umma katika mikoa ya Dar es Salaam na Pwani ili kuiwezesha kamati kujiridhisha na ufanisi wa uwekezaji.

Miradi iliyotembelewa ni hii ifuatayo.

- i) Mradi wa Ujenzi wa Terminal III katika Uwanja wa Ndege wa Kimataifa wa Mwalimu Nyerere unaosimamiwa na Mamlaka ya Viwanja vya Ndege Tanzania (TAA);
- ii) Miradi ya Ujenzi wa Nyumba za kisasa inayosimamiwa na Shirika la Nyumba la Taifa (NHC);
- iii) Miradi ya Majengo Pacha na Nyumba za gharama nafuu inayosimamiwa na Mfuko wa Pensheni kwa Watumishi wa Umma (PSPF);
- iv) Miradi ya Maji ya Ruvu Juu na Ruvu Chini inayosimamiwa na Shirika la Maji Safi na Maji Taka Dar es Salaam (DAWASCO); na

- v) Mradi wa Kiwanda cha kutengeneza Dawa ya kuuu viluilui vinavyozalisha mbu na Mradi wa kuendeleza eneo la viwanda TAMCO Kibaha inayosimamiwa na Shirika la Maendeleo ya Taifa (NDC).

1.4 Muhtasari wa matokeo ya Uchambuzi wa Uwekezaji wa Mitaji ya Umma

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua uwekezaji wa mitaji ya umma kwa lengo la kubaini iwapo uwekezaji huo una tija na iwapo umezingatia, Sheria na miongozo mujarabu ya biashara. Na matokeo ya uchambuzi yameonesha haya yafuatavyo:-

- i) Yapo baadhi ya Mashirika ya umma yanayofanya uwekezaji wa mitaji ya umma bila kuzingatia sheria, taratibu na miongozo mujarabu ya biashara;
- ii) Baadhi ya mashirika yanayowekeza yamekosa uwezo wa kulipa madeni kutokana na kutoongezeka kwa mitaji yake;
- iii) Uwekezaji wa mitaji ya umma katika baadhi ya mashirika na taasisi umeshindwa kuwa na tija kutokana na mikataba isiyoridhisha;
- iv) Baadhi ya taasisi zimewekeza kwa namna isiyokuwa na ufanisi,
- v) Msajili wa Hazina kutokupata hesabu zilizokaguliwa za mashirika na taasisi zinazofanya uwekezaji kutokana na kukosekana kwa bodi,
- vi) Kutofungamana kwa Sheria ya Msajili wa Hazina Sura ya 370 na Sheria zilizoanzisha Mifuko ya Hifadhi ya Jamii, na

vii) Baadhi ya taasisi zinazowekeza kuwa na gharama za uendeshaji zinazozidi ukomo uliowekwa kwa mujibu wa sheria na miongozo mingine ya uwekezaji.

1.5 Maoni ya jumla kuhusu matokeo ya uchambuzi wa uwekezaji wa Mitaji ya Umma

Mheshimiwa Spika, kutokana na matokeo ya uchambuzi wa mitaji ya umma, maoni ya jumla ya kamati ni kwamba:-

- i) Mikataba mibovu na isiyo na tija kwa Taifa, imechangia kuwepo kwa matatizo ya kiuendeshaji katika baadhi ya Mashirika ya Umma na kuiongezea mzigo serikali,
- ii) Kutokana na Taasisi na Mashirika mengi ya umma kujiendesha kwa lengo la kutoa huduma pekee, Serikali inakosa gawio kutoka taasisi hizo,
- iii) Kutokuwa na Bodi za Wakurugenzi, kukaimiwa kwa nafasi za juu kulipelekea kuathiri uendeshaji na uwekezaji.
- iv) Mgongano kati ya *Sheria ya Msajili* wa Hazina Sura Na. 370 na Sheria zilizoanzisha Mifuko ya Hifadhi ya Jamii, unasababisha Msajili wa Hazina kukosa nguvu ya kuisimamia na kufuatilia uwekezaji unaofanywa na Mifuko hiyo. Hali hii inatokana na Mifuko ya Hifadhi ya Jamii kutowasilisha Taarifa zake za Uwekezaji na Utendaji kwa Msajili wa Hazina kwa kuwa Sheria zilizoanzisha Mifuko hiyo inaelekeza Taarifa hizo ziwasilishwe kwa Mamlaka ya Udhhibiti wa Mifuko ya Hifadhi ya Jamii na Benki Kuu ya Tanzania.

- v) Hasara inayopatikana katika Shirika la Ugavi la Umeme (TANESCO) inachangiwa na gharama kubwa za umeme unaonunuliwa kutoka Makampuni ya uzalishaji umeme ya IPTL na AGGREKO yanayoendesha mitambo yake kwa kutumia mafuta.
- vi) Kukosekana kwa faida itokanayo na uwekezaji kwenye bodi nyingi za mazao ni kinyume na matarajio ya azma ya kuanzisha bodi hizo ambazo ni nyingi kwa idadi. Kwa mfano, uwekezaji katika bodi hizo hausaidii kuwawezesha wakulima kupata kwa wakati, pembejeo bora kwa bei nafuu na masoko ya uhakika kwa mazao yao.
- vii) Utekelezaji wa Jukumu la msingi la Shirika la Nyumba la Taifa kwa kuwekeza ujenzi wa nyumba na kugharamia miundombinu iliyopaswa kugharamiwa na taasisi nyingine za umma, umechangia kuongeza gharama za nyumba hizo na kusababisha bei yake kuwa kubwa ikilinganisha na uwezo wa Watanzania wa kawaida katika soko.
- viii) Ukosefu wa Sera ya Uwekezaji kwa taasisi na mashirika yanayowekeza unaweza kusababisha kukosekana kwa ufanisi, tija na faida kwa taasisi na Serikali.
- ix) Kukosekana kwa mitaji ya kutosha kwa ajili ya Taasisi na Mashirika ya Umma kumechangia Taasisi na Mashirika hayo ya Umma kushindwa kujiendesha vyema na kutokutoa gawio kwa Serikali.
- x) Ukiukaji wa Mikataba uliofanywa na Taasisi, Mashirika ya Umma na Makampuni 51 kati ya 64 kwa kutokutoa gawio kwa

Serikali katika Mwaka wa Fedha ulioishia 30 Juni, 2016 sio tu kwamba unavunja Mkataba lakini pia unapunguza mapato kwa Serikali na kuongeza hasara katika uwekezaji ambao Serikali imefanya. Ni maoni ya Kamati kwamba jambo hili litazamwe kwa kina.

- xi) Kwa Taasisi nyingi za Umma kutozingatia masharti ya *Sheria ya Msajili wa Hazina* (Sura 370), inayozitaka kutokuwa na Gharama za Uendeshaji zinazozidi asilimia 60 ya Mapato Ghafi (*Gross Revenue*), ni kinyume na utaratibu bora wa uwekezaji wa mitaji ya umma na pia inaathiri kiwango cha fedha kinachoweza kutumika kutoa gawio serikalini.
- xii) Hatari inayoukabili uwekezaji mkubwa uliofanywa na Serikali kwa ununuzi wa mitambo iliyopo Ruvu juu, kutokana na uwezekano wa kuzimwa kwa mitambo utakaosababishwa na kukosekana kwa maji, inahitaji kukabiliwa ili kunusuru dhamira ya ununuzi wa mitambo hiyo.
- xiii) Utendaji usio ridhisha kwa Taasisi nyingi za Umma umechangia Taasisi hizo kujiendesha kwa hasara na kuiongezea Serikali mzigo kwa kuwa na utegemezi mkubwa, jambo linalopaswa kufanyiwa kazi ili kuboresha hali hiyo.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA UWEKEZAJI WA MITAJI YA UMMA NA MATOKEO YAKE

2.1 Maelezo ya jumla kuhusu uwekezaji

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Uwekezaji wa Mitaji ya Umma ni jukumu la msingi la Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma (PIC). Jukumu hilo linatokana na dhamira ya Bunge la kumi na moja kujipanga kwa ajili ya kutekeleza dhana ya Usimamizi wa Kibunge katika eneo la Uwekezaji wa Mitaji ya Umma (*Parliamentary Oversight over Public Investment*).

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya Msajili wa Hazina ambayo ndio msingi wa utekelezaji wa majukumu ya Kamati inaonesha kwamba, hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2016 Serikali ilifanya uwekezaji wenye jumla ya **Shilingi Tirion 22.50** katika Taasisi na Mashirika ya Umma. Taasisi na Mashirika hayo ni yale ambayo Serikali ina umiliki wa kuanzia asilimia 51 mpaka 100. Aidha, Faida iliyopatikana kutokana na Uwekezaji huo kwa Mwaka wa Fedha ulioishia 30 Juni, 2016 ni kwa njia ya kukusanya mapato yasiyo ya kodi (non-tax revenue). Jumla ya kiasi cha **Shilingi Bilioni 204.64** zilikusanywa kutoka kwenye Taasisi na Mashirika ya Umma. Mchanganuo wa mapato hayo ni kama ifuatavyo:-

- i) Gawio (Dividends) – **Shilingi Bilioni 80.86**
- ii) Mchango wa asilimia 15 ya Mapato ghafi **Shilingi Bilioni 105.37**

iii) Mapato kutoka kwenye Mfumo wa Kusimamia na Kuratibu Mawasiliano ya Simu Nchini (TCRA- TTMS) **Shilingi Bilioni 18.41**

Mheshimiwa Spika, Serikali imewekeza pia katika Kampuni mbalimbali ndani ya nchi kwa ubia na wawekezaji kutoka sekta binafsi ambapo umiliki wake ni asilimia 50 au chini ya asilimia 50. Thamani ya uwekezaji huo ni **Shilingi Bilioni 558.85**

Aidha, Serikali imepata faida kutokana na uwekezaji huo kwa njia ya gawio na mauzo ya hisa yenye jumla ya **Shilingi Bilioni 218.33** kwa Mwaka wa Fedha ulioishia 30 Juni, 2016. Mchanganuo wa mapato kutoka kwenye makampuni hayo ni kama ifuatavyo;

- i) Gawio (Dividends) – Shilingi Bilioni 38.34
- ii) Mauzo ya Hisa za Kampuni ya Sigara (TCC) – Shilingi Bilioni 4.26
- iii) Mauzo ya Hisa za Kampuni ya Bia (TBL) – Shilingi Bilioni 175.73

Mheshimiwa Spika, Kiasi hicho cha Gawio (*Dividends*) kimepatikana kutoka mashirika ya kibiashara na makampuni 13 kati ya Mashirika na Makampuni 64 yaliyopaswa kutoa gawio kwa serikali. Orodha kamili ya mchanganuo wa mashirika na makampuni hayo imeambatishwa.²

² Kiambatisho Na. 02: Orodha ya Mashirika na Makampuni ya Kibishara yanayopaswa kutoa Gawio.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Taarifa zilizokaguliwa za mwaka 2015, Serikali imewekeza kiasi cha **Shilingi Bilioni 471.09** katika Taasisi Tisa zilizo nje ya nchi. Katika Uwekezaji uliofanywa na Serikali katika Taasisi za nje, Serikali ilipata faida kwa njia ya gawio ya kiasi cha **Shilingi Milioni 183.37** kutoka katika Kampuni ya African Re- Insurance Corporation pekee katika mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2016.

Mheshimiwa Spika, Hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2016 Msajili wa Hazina alikuwa amepokea Taarifa za Uwekezaji kutoka katika Taasisi Mia Mbili Arobaini na Tatu (243), kati ya Mia Mbili Sitini na Nne (264) zilizopo.

Kati ya Taasisi 243 zilizowasilisha Taarifa zake, 180 zinatoa huduma kama vile Elimu, Afya, Kilimo, Maji, Mifugo, Utafiti na Hifadhi ya Jamii. Kati ya Taasisi hizi 180 ni 10 tu (Mamlaka za Udhibiti) ndizo zinazochangia Asilimia 15 ya mapato ghafi kwenye Mfuko Mkuu wa Serikali.

Aidha, Taasisi 21 zilizosalia ambazo bado hazijaingizwa kwenye Taarifa ya uwekezaji ya Msajili wa Hazina ni mpya na hesabu hazidakaguliwa.

Mheshimiwa Spika, ili kutekeleza dhima ya ufuatiliaji wa uwekezaji wa mitaji ya umma, Kamati ilitaka kujiridhisha kuhusu mwenendo wa uwekezaji kwa kipindi cha miaka mitano ya nyuma, 2011/2012 hadi 2015/2016. Mwaka 2011/2012 Uwekezaji ulikuwa wa thamani ya **Shilingi Tirioni 14.03** na mwaka 2015/2016

uwekezaji ulifikia thamani ya **Shilingi Tirioni 23.06** Mwenendo huo unaonekana katika Jedwali Na. 01.

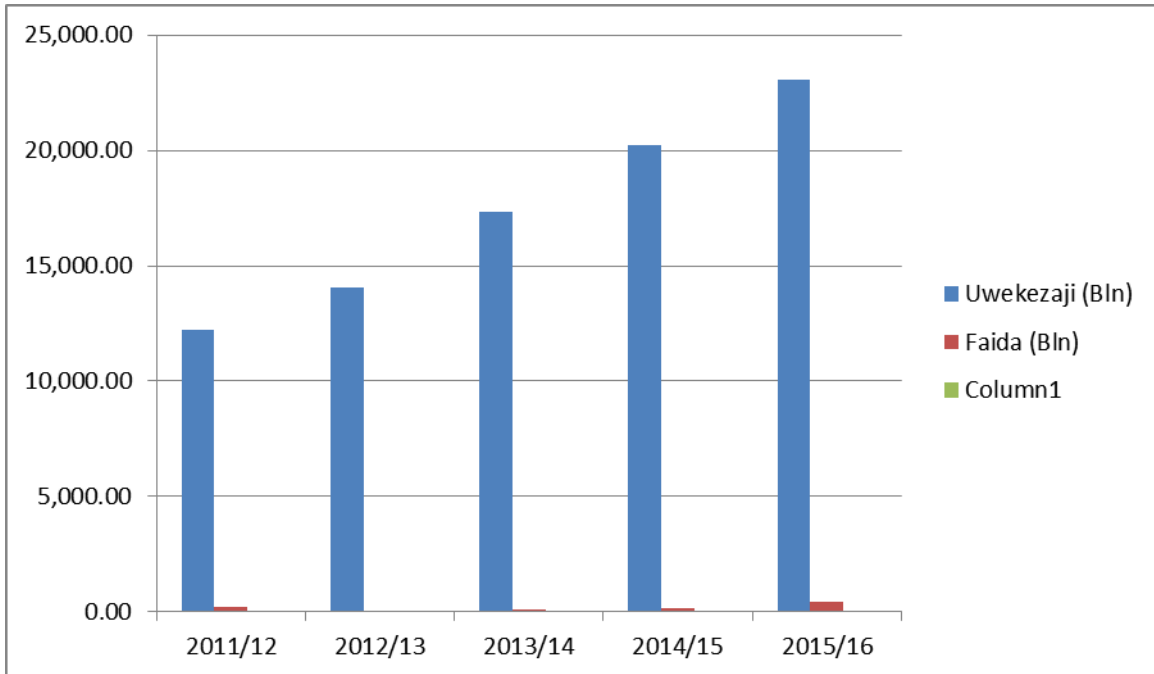
Jedwali Na. 01: Mwenendo wa Uwekezaji katika Mashirika na Taasisi za Umma na Makampuni ambayo Serikali ina hisa

MWAKA	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Idadi ya taasisi	213	215	215	216	243
Uwekezaji (bilioni)	12,215.1	14,031.5	17,320.6	20,238.4	23,062.7
Ongezeko la Mtaji kwa asilimia	17.9	14.9	23.4	16.1	13.9
Faida iliyopatikana	208,132,532,126	61,552,740,840	100,596,208,942	161,038,578,686	422,968,027,083.68
Faida kwa asilimia	1.70	0.44	0.58	0.80	1.83
Makisio ya michango katika Mfuko Mkuu wa Serikali	303,437,179,586	156,545,404,000	195,154,240,025	185,259,413,830	237,440,513,207

Chanzo: Taarifa ya TR 2015/2016

Mheshimiwa Spika, Jedwali la hapo juu linaonesha tofauti kubwa kati ya makisio na makusanyo. Sababu ya tofauti hizo ni kutokana na ufanisi mdogo katika utendaji wa Taasisi, mabadiliko ya Sheria na hasara katika baadhi ya makampuni ambayo Serikali imewekeza. Aidha mwenendo wa ukuaji wa uwekezaji wa mitaji pamoja na faida iliyopatikana umeoneshwa katika Mchoro Namba 1

Mchoro(Bar Graph) Na 01: Ongezeko la thamani ya uwekezaji ikilinganishwa na Faida kwa Mwaka 2011/12 hadi 2015/16

Chanzo: Jedwali no 1

Mheshimiwa Spika, Mwaka 2010/11 hadi 2015/16 Uwekezaji wa Serikali ulikuwa ukiongezeka. Sababu za ongezeko la uwekezaji ni pamoja na:-

- i) Sehemu kubwa ya mashirika ya umma yamewasilisha hesabu zilizokaguliwa zinazotoa sura ya thamani halisi ya hisa na mitaji kwa sasa
- ii) Kuongezeka kwa hisa za baadhi ya taasisi za kibiashara na mitaji ya baadhi ya taasisi zisizo za kibiashara
- iii) Ongezeko kubwa la fedha za hisa linalitokana na tathmini mpya ya hisa na mtaji.

Mheshimiwa Spika, Hadi Tarehe 30 Juni, 2016, Serikali ilikuwa imewekeza katika Mashirika, Taasisi za Umma na Makampuni 243 kwa mchanganuo wa umilikii wa Hisa za Serikali kama ifuatavyo:

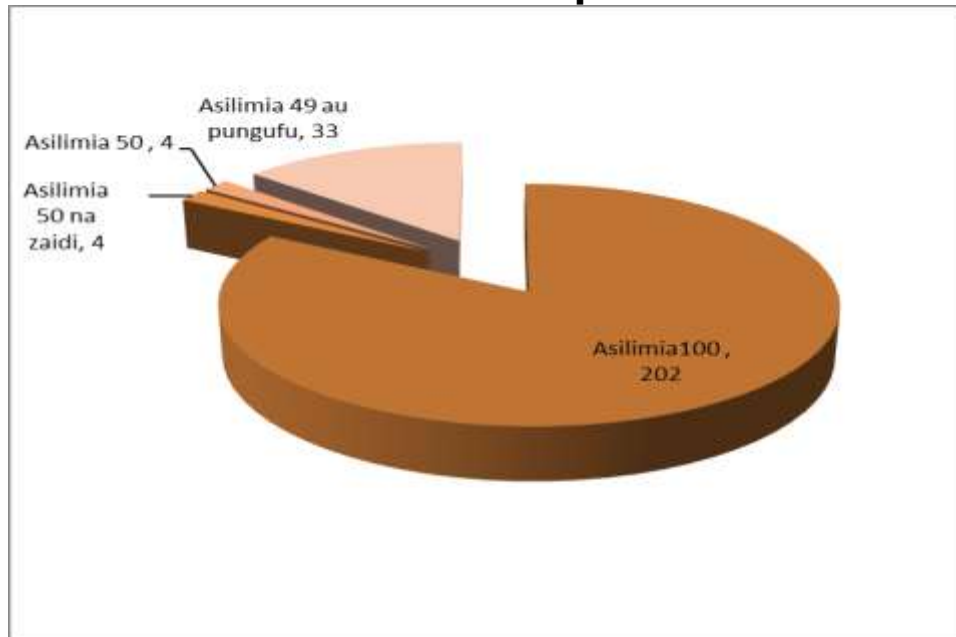
Jedwali Na. 02: *Mchanganuo wa umiliki wa hisa za Serikali katika Mashirika, Taasisi na Makampuni 243 ambayo yamewasilisha Hesabu zake kwa TR*

Kiasi cha umiliki kwa asilimia (%)	Idadi ya Taasisi
Asilimia 100	202
Asilimia 50 na zaidi	4
Asilimia 50	4
Asilimia 49 au pungufu	33
Jumla	243

Chanzo: *Taarifa ya TR 2015/2016*

Picha halisi ya mchanganuo uliopo kwenye Jedwali Na. 02 inaonekana katika kupitia Chati Duara Na. 01 ya Taarifa hii.

Chati Na. 01: Picha halisi ya Mchanganuo wa umiliki wa Hisa za Serikali katika Taasisi, Mashirika ya Umma na Makampuni.

2.2 Uchambuzi wa Uwekezaji

Mheshimiwa Spika, Kamati imefanya uchambuzi wa kina wa Taarifa zilizowasilishwa za Taasisi na Mashirika ya umma ili kubaini tija ya uwekezaji. Katika uchambuzi wake, Kamati ilitumia njia mbalimbali zifuatazo:-

- i) Kupitia Taarifa za Uwekezaji na Utendaji wa Mashirika na Taasisi za umma zinazofanya uwekezaji wa mitaji ya umma.
- ii) Kupitia sheria zilizoanzisha Mashirika na Taasisi za Umma ili kujiridhisha iwapo uwekezaji umezingatia taratibu, sheria na miongozo mujarabu ya biashara;
- iii) Kupokea na kujadili Taarifa za Msajili wa Hazina kuhusu Uchambuzi wa Utendaji na Uwekezaji wa Mashirika na Taasisi

za Umma. Lengo ni kupokea maoni ya Msimamizi wa Mashirika na Taasisi zinazofanya uwekezaji wa mitaji ya umma;

- iv) Kufanya mahojiano na Wenyeviti wa Bodi na Menejimenti za Mashirika na Taasisi za Umma.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifuatilia uwekezaji, kwa kufanya uchambuzi wa mambo yafuatayo:-

- i) Sura ya Mitaji katika uwekezaji,
- ii) Mfumo wa uwekezaji wa Mitaji ya Umma,
- iii) Tathmini ya Uwekezaji katika Ardhi na Soko la Hisa
- iv) Uwiano kati ya uwezo wa kulipa madeni na mali zilizopo,
- v) Nafasi ya Bodi za Wakurugenzi katika Utawala kwenye uwekezaji wa Mitaji ya Umma,
- vi) Uzingatiaji wa sheria, kanuni, taratibu na miongozo ya kibiashara,
- vii) Uzingatiaji wa Sera ya Taasisi kuhusu Uwekezaji
- viii) Uendeshaji na utendaji wa Taasisi zinazofanya uwekezaji wa Mitaji ya Umma nchini,
- ix) Masuala mengine ya msisitizo kuhusu uwekezaji wa Mitaji ya Umma, na
- x) Changamoto za Ujumla.

Mheshimiwa Spika, kutokana na uchambuzi huo, Kamati imebaini yafuatayo:-

2.2.1 Sura ya Mitaji katika Uwekezaji

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua mizania ya Mashirika ya Umma mbalimbali ili kubaini sura ya mitaji katika uwekezaji. katika Mashirika yaliyofanyiwa uchambuzi, baadhi ya Mashirika yalibainika kuwa na tatizo la uwiano usio mzuri kati ya Mtaji wa ndani na mtaji toka nje.

Mheshimiwa Spika, Mashirika mengi ya Umma yamekosa uwezo wa kulipa madeni yake ya muda mrefu na muda mfupi kutokana na kutoongezeka kwa mitaji yake (equity growth) na hivyo malengo ya Taasisi kutofikiwa. Aidha, Taasisi kutokuwa na uwezo wa kulipa madeni yake kunaleta viashiria vya hatari kwani zinaweza kushitakiwa na wadeni wake pamoja na kufilisiwa.

Mheshimiwa Spika, kumekuwa na uwiano usio mzuri katika Taasisi za Umma zinazofanya uwekezaji kwani Taasisi nyingi hazina ubunifu na zimekuwa zikitegemea kuwezesha na Serikali pasipo kutegemea mikopo kutoka taasisi za kifedha kwa ajili ya uendeshaji wa Taasisi na kurejesha mikopo hiyo. Hali hii imefanya Mashirika ya Umma kubweteka na kushindwa kuwajibika ipasavyo (accountability).

Mheshimiwa Spika, baadhi ya Mashirika ya Umma yalichukua mikopo mikubwa na kufanya uwiano wa madeni na mali kuwa mbaya ikilinganishwa na kiwango cha uendeshaji (Debt Equity Ratio Standards) kisichozidi wastani wa 0.5 – 2. Hali hiyo imesababisha madeni hayo kulipwa na Serikali.

Mheshimiwa Spika, Mfano wa Taasisi ya Umma yenye madeni mengi kupita mtaji ni Kampuni ya Mbolea Tanzania (TFC). Kamati imebaini kuwa, Kampuni hii imekuwa ikipata hasara mwaka hadi mwaka kutokana na kupungua kwa mapato ilihali matumizi yamekuwa yakiongezeka. Hali hii imesababisha mtaji wa Kampuni wa **Shilingi Bilioni 17.9** kuisha na kuisababishia kuwa na nakisi (negative equity) ya **Shilingi Bilioni 12.3**.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi zaidi umeonesha kuwa, katika kipindi cha miaka mitatu, madeni ya Kampuni yameongezeka kwa asilimia 6.6 kutoka **Shilingi Bilioni 33.9** (Mwaka 2013) hadi **Shilingi Bilioni 36** (Mwaka 2015). Tafsiri ya takwimu hizo ni kuwa, ili kulipa madeni yote ya Kamapuni hiyo fedha zinazohitajika ni sawa na thamani ya mali yote ya Kampuni ikiongezwa zaidi ya nusu ya thamani ya mali. Kwa maneno mengine, TFC imekuwa mzigo mkubwa kwa umma kwa kiwango cha thamani yake na kuzidi. Thamani ya mali za Kampuni hiyo ni **Shilingi Bilioni 23.8** na madeni ni **Shilingi Bilioni 36**.

Mheshimiwa Spika, kampuni ya Mbolea imekuwa ikitumia mikopo zaidi kwa ajili ya kujiendesha. Kwa mfano, TFC ilichukua Mkopo wa **Shilingi Bilioni 17** kutoka Benki za CRDB, na mkopo wa **Shilingi Bilioni 20** kutoka Benki ya ABC pamoja na *bank overdraft facilities* ya kiasi cha **Shilingi Bilioni 5** kutoka benki ya Exim.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilijulishwa kuwa, mnamo Tarehe 19 Disemba, 2011, Kikao cha Baraza la Mawaziri kiliridhia kuwa madeni ya Benki za CRDB na ABC yanayofikia **Shilingi Biloni 44.43** ambayo Kampuni ya Mbolea inadaiwa, yalipwe na Serikali. Hata hivyo, urejeshaji wa mikopo hiyo umekuwa ni wa kusuasua na Serikali ilikuwa imelipa kwa kiasi kidogo jambo linalosababisha kuongezeka kwa gharama za mikopo hiyo.

Mheshimiwa Spika, Matatizo mengine yaliyosababisha kuwa na sura mbaya ya mtaji katika Mashirika na Taasisi za Umma ni pamoja na Miradi ya muda mrefu kama vile miradi ya ujenzi wa nyumba kufadhiliwa na madeni ya muda mfupi, kukosa uwezo wa kulipa gawio kwa Serikali pamoja na kushindwa kulipa kodi.

Aidha, Mashirika mengi ya Umma hayafanyi uchambuzi mahususi (financing analysis appraisal) kwa lengo la kuweka kigezo cha sura ya mtaji wa Taasisi husika ili kuweka uwiano mzuri. Hali hiyo inasababisha kuweka Mkakati wa kuangalia kiwango cha juu cha ongezeko la faida (Marginal Profit) ikilinganishwa na kiwango cha ongezeko la gharama (Marginal cost).

2.2.2 Mfumo wa Uwekezaji wa Mitaji ya Umma

Mheshimiwa Spika, Kamati ilijadili Taarifa ya Msajili wa Hazina (*The Treasury Statement*) inayobainisha kwa kina Uwekezaji wa Serikali, Dhamana za Serikali, Mikopo ya Serikali na Mapato yatokanayo na Uwekezaji husika.

Katika uchambuzi wake Kamati ilibaini uwepo wa baadhi ya Taasisi zenye mikataba mibovu inayohusu uwekezaji ambayo imekuwa ikiisababishia Serikali pamoja na Taasisi hizo hasara kubwa. Mikataba hiyo hailinufaishi taifa letu na badala yake inawanufaisha Wawekezaji ambao wanatumia rasilimali za nchi.

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wa Kamati, baadhi ya Mashirika yalibainika kuingia mikataba ya uwekezaji ambayo haina tija kwa Taifa yakiwemo, Chuo kikuu cha Dar es Salaam, Shirika la Ugavi la Umeme (TANESCO) na Kampuni ya Simu za Mkononi Tanzania (TTCL).

Mheshimiwa Spika, Chuo kikuu cha Dar es salaam kiliingia mkataba na Kampuni ya Mlimani GH kutoka Botswana kwa ajili ya ujenzi na uendeshaji wa eneo la biashara la Mlimani City. Katika Mkataba huo, Chuo kimetoa ardhi yake kwa mwekezaji kwa mkataba wa miaka hamsini (50) ambapo Chuo kinapata asilimia kumi tu (10%) ya mapato yanayotokana na uwekezaji uliofanyika. Mradi huu umewekwa katika mfumo wa B.O.T (Build, Operate and Transfer). Mfumo huu ni aina ya mpangilio ambapo, sekta binafsi inajenga miundombinu ya mradi, inaifanyia kazi (operates) na baadae kuhamisha umiliki wa mradi Serikalini.

Kamati inaona kuwa kipindi cha Mkataba ni kirefu sana na hakuna uhakika juu ya thamani halisi ya uwekezaji na ubora wa majengo

hayo wakati mkataba utakapomalizika na mradi kukabidhiwa kwa Chuo Kikuu cha Dar es Salaam.

Mheshimiwa Spika, Mkataba mwingine ni baina ya Shirika la Ugavi wa Umeme Tanesco na Makampuni ya uzalishaji umeme ya IPTL na AGGREKO. Makampuni haya yanaendesha mitambo yake kwa kutumia mafuta mazito hivyo kusababisha umeme unaozalishwa kuwa ghali sana ikilinganishwa na vyanzo vingine kama vya maji na gesi. Mikataba hii haina tija kwakuwa inafanya gharama za umeme unaopelekwa TANESCO kuwa wa gharama ya juu.

Ingawa Wawekezaji hawa hawakuja na Mtaji bado Serikali iliingia nao mkataba na kuwalipa Capacity Charge, hata pale ambapo hawazalishi umeme na kutozingatia kigezo cha kulipa *capacity charge* kinachohitaji mwekezaji alipwe anapokuja na mtaji. Kupitia Mkataba huo, Serikali imekuwa ikiingia gharama kubwa kwa kila mwezi kwa kuwalipa makampuni ya AGGREKO na IPTL kama gharama za capacity charges.

Mheshimiwa Spika, Kampuni ya Mawasiliano ya Simu Tanzania (TTCL) ilikuwa katika mgogoro na Kampuni ya Bharti Airtel, kutokana na kutopata malipo yoyote tangu ilipoingia mkataba na Kampuni hiyo. Mkataba huo ambao haukuinufaisha TTCL kwa namna yoyote ile, ulianza Februari 23, 2001, mara baada ya Serikali kuibinafsisha Kampuni hiyo kwa Kampuni ya MSI ya Uholanzi.

Uwiano wa umiliki wa hisa kati ya Serikali na Mbia mwenzu ulikuwa ni asilimia 65 kwa asilimia 35 sawia. Umiliki wa Mbia mwenzu ulibadilika mara nne kutoka MSI/Derecon kwenda Celtel, kutoka Celtel kwenda Zain, na kutoka Zain kwenda Bharti Airtel Tanzania B.V.

Mheshimiwa Spika, hata hivyo, Serikali imechukua jukumu la kumaliza mgogoro uliopo TTCL kwa kumlipa mbia hisa zake na hivyo, TTCL kwa sasa inamilikiwa na Serikali kwa Asilimia 100. Kamati inaipongeza Serikali kwa hatua ilizochukua. Ni mategemeo ya Kamati kuwa, TTCL itaimarika na kuleta tija zaidi kwa ustawi wa uchumi wa nchi na maendeleo kwa ujumla.

2.2.3 Tathmini ya Uwekezaji katika Ardhi na Soko la Hisa

Mheshimiwa Spika, katika kujadili na kuchambua Taarifa ya Msajili wa Hazina, Kamati ilibaini kuwa, baadhi ya Taasisi ambazo Serikali ina hisa zimeshindwa kutoa gawio Serikalini kama Sheria inavyohitaji. Kutokana na hali hii, Serikali imekuwa ikikosa mapato ambayo yangesaidia katika utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo pamoja na utoaji wa Huduma kwa Wananchi.

Mheshimiwa Spika, Katika eneo hili Kamati imebaini kuwa, Taasisi nyingi za Umma zimeingia katika uwekezaji wa majengo ya makazi na kibiashara ambao unatumia fedha nyingi, huku mapato yanayopatikana (*return on investment*) ni kidogo jambo

linalosababisha kuchukua kipindi kirefu kurudisha gharama (*payback period*). Hali hii imesababisha Taasisi hizo kutopata faida inayostahiki ikilinganishwa na Uwekezaji uliofanyika, gharama na muda uliotumika.

Aidha, Taasisi nyingi zimekuwa zikiwekeza katika eneo moja na kumlenga mteja mmoja hivyo kusababisha majengo mengi kukosa wapangaji. Mfano wa taasisi hizo ni Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ya *PPF, PSPF, NSSF, LAPF na GEPF* ambayo imekuwa ikitumia michango ya Wanachama wao katika uwekezaji huo. Hali hii inahatarisha usalama wa fedha za Wanachama wao pindi zitakapohitajika kwa wahusika na kwa muda muafaka.

Mheshimiwa Spika, Mifuko ya Hifadhi ya Jamii pia imewekeza katika ununuzi wa Ardhi katika maeneo mbalimbali kwa gharama kubwa sana ambapo maeneo hayo yangeweza kununuzuliwa kwa bei nafuu.

Mheshimiwa Spika, mchanganuo wa mahali viwanja vilipo na gharama za ununuzi wake ni kama ifuatavyo:-

S/N	MFUKO		MAHALI KIWANJA KILIPO	BEI YA KUNUNULIA	UKUBWA WA KIWANJA(MITA ZA MRABA)	BEI YA MITA YA MRABA
1	PPF	a)	Ubungo Kinondoni	362,617,508.25	3,598	100,783.07
2	GEPF	a)	Ilemela -Mwanza	2,000,000,000.00	8,191	244,170.43
		b)	Raha Leo -Mtwara	225,000,000.00	1,428	157,563.02

S/N	MFUKO		MAHALI KIWANJA KILIPO	BEI YA KUNUNULIA	UKUBWA WA KIWANJA(MITA ZA MRABA)	BEI YA MITA YA MRABA
		c)	Raha Leo -Mtwara	225,000,000.00	1,424	158,005.61
3	NSSF	a)	Tazara -Dar es Salaam	4,242,000,000.00	8,825	480,679.88
		b)	Kunduchi -Dar es Salaam	1,595,000,000.00	4,888	326,309.32
		c)	Kunduchi -Dar es Salaam	3,727,000,000.00	25,036	148,865.63
		d)	Bahari Ufukwe wa barabara ya Bagamoyo -Mbuyuni -Dar es Salaam	1,600,000,000.00	5,553	288,132.54
4	PSPF	a)	City Centre - Arusha	2,000,000,000.00	3,901	512,689.05
		b)	Ibadakuli - Shinyanga	65,603,640.00	150	437,357.60
		c)	Usule - Tabora	84,000,000.00	210	400,000.00
5	LAPF	a)	Sisimba - Mbeya Mc	401,000,000.00	2,383	168,275.28
		b)	Sisimba - Mbeya Mc	380,000,000.00	1,977	192,210.42
		c)	Nunge Beach - Bagamoyo	4,053,562,500.00	34,240	118,386.76
		d)	Ngarenaro - Arusha	1,800,000,000.00	2,414	745,650.37

Chanzo cha Taarifa: Taarifa ya Mifuko ya Hifadhi ya Jamii

Mheshimiwa Spika, Uwekezaji mwingine ambao Kamati imebaini hauna tija ni uliofanywa na Mfuko wa Mafao ya Kustaafu wa GEPF,

kwa kununua hisa katika Kampuni ya NICOL. GEPF ilinunua hisa za kampuni ya NICOL katika soko la hisa Dar es salaam zenye thamani ya **Shilingi milioni 600**. Baadae Kampuni hii iliondolewa kwenye orodha ya Makampuni yaliyosajiliwa na Soko la Hisa la Dar es salaam (DSE), kwa kutotimiza baadhi ya masharti ya usajili. Hali hiyo imesababisha Mfuko kushindwa kurejesha fedha zilizowekezwa katika Kampuni ya NICOL. Kamati inaona kwamba, Mfuko wa GEPF haukufanya utafiti wa kina kabla ya kuamua kufanya uwekezaji huu ili kubaini viashiria vya hatari na kuepuka hasara inayoweza kutokea kwakuwa, fedha zilizopelekwa katika uwekezaji huo ni michango ya wanachama.

2.2.4 Uwiano kati ya uwezo wa kulipa madeni na mali zilizopo

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipitia na kuchambua Taarifa za utendaji za Taasisi za Umma ambapo ilibainika kuwa, Mashirika yamekuwa na uwezo mdogo wa kulipa madeni kutokana na Taasisi hizo kupata hasara kwa miaka mingi mfululizo na kusababisha mtaji wote wa Taasisi kuliwa na madeni.

Mheshimiwa Spika, Mfano uwezo wa Kampuni ya Mbolea Tanzania (TFC) kulipa madeni yake ya muda mfupi unapimwa na uwiano wa mali na madeni ya muda mfupi ya Kampuni (Current Ratio). Uchambuzi wa hesabu za TFC unaonesha kuwa madeni ya muda mfupi ya Kampuni (current liabilities) yanazidi mali za muda mfupi (current asset) kwa kiasi cha **Shilingi Bilioni 5.6** na hivyo kufanya uwiano wa mali na madeni ya muda mfupi (current ratio)

kuwa **0.60:1**. Uwiano huu upo chini sana ukilinganishwa na kiwango elekezi (ideal ratio) cha 2:1.

Mheshimiwa Spika, tatizo hili la kifedha limejitokeza pia katika Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC) ambapo, Taarifa ya Mkaguzi mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) ya mwaka 2015 ilionesha kuwa, madeni ya muda mfupi (current liabilities) yanazidi mali ya muda mfupi (current asset) kwa **Tsh Bilioni 30.2** ambapo Uwiano kati ya mali na madeni ya muda mfupi (current ratio) upo chini kwa **0.20:1** ikilinganishwa na kiwango kinachokubalika ambacho ni **2:1**, Aidha, viwango vingine navyo ni vidogo (Return on Asset ni 0.05%, Return on Equity ni 0.07% na Return on Sales ni 4.54%)

2.2.5 Nafasi ya Bodi za Wakurugenzi katika Utawala kwenye Uwekezaji wa Mitaji ya Umma

Mheshimiwa Spika, baada ya kujadili na kuchambua Taarifa ya Msajili wa Hazina, baadhi ya Mashirika yalibainika kutokuwa na Bodi za Wakurugenzi pamoja na Bodi za Wadhamini. Kukosekana kwa Bodi hizo kumeathiri utendaji na utekelezaji wa shughuli za Taasisi hizo kwani Bodi ndizo zenye dhamana ya kufanya maamuzi mbalimbali kwa ajili ya utendaji na uendeshaji wenye tija.

Aidha, kukosekana kwa Bodi, kumesababisha Wakuu wa Idara/Vitengo wanaokaimu kuchelewa kuthibitishwa katika nyadhifa zao, jambo linaloathiri baadhi ya maamuzi ambayo yanahitaji watu wenye Mamlaka kamili. Vile vile, kukosekana kwa Bodi kumesababisha Taarifa za Ukaguzi kutowasilishwa kwa Msajili wa

Hazina (TR) kutokana na kutohibitishwa na Bodi. Hali hii inasababisha Taasisi hizo kushindwa kuwasilisha Taarifa zinazohusu Utendaji mbele ya Kamati.

Kukosekana kwa maamuzi ya Bodi kumeathiri utendaji wa baadhi ya Mashirika pamoja na kusababisha hasara. Mfano, kutokuwa na Bodi kumeisababishia Serikali kukosa kiasi cha **shilingi Bilioni 10** kwa Mwaka kama tozo kutoka kwenye Sekta ya Hoteli za kitalii zilizojengwa ndani ya Hifadhi za Taifa (TANAPA)

Mheshimiwa Spika, Mahakama ilitoa hukumu **Tarehe 12/09/2014** chini ya **Jaji S.E. Mugasha** wa Mahakama ya Kanda ya Kaskazini Arusha kuwa, wawekezaji wote walio ndani ya Hifadhi walipe tozo na kuipa Mamlaka Bodi kupanga kiwango cha tozo hizo ili zianze kulipwa. Hata hivyo, hadi TANAPA inawasilisha Taarifa zake mbele ya Kamati Tarehe 12 Aprili, 2016, Bodi ya TANAPA ilikuwa haijaundwa na hivyo kuwafanya wawekezaji hao waendeleo kunufaika kwa kutolipa tozo na Serikali kuendelea kukosa mapato.

Mheshimiwa Spika, taratibu zinazitaka Mamlaka husika kuanza mchakato wa kuunda Bodi Mpya angalau miezi Sita kabla ya Bodi zilizopo madarakani kumaliza muda wake.

Aidha, Kamati imebaini kuwa, Sheria nyingi za Mashirika ya Umma hazielezei juu ya kuwa na muendelezo wa Uongozi (Succession Plan) katika mfumo wa uteuzi wa Bodi za Wakurugenzi. Mashirika

yenye Sheria zenye maelekezo hayo ni za Mamlaka ya Usimamizi wa Nishati na Maji (EWURA) na Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania (TCRA). Kukosekana kwa maelezo hayo, kunafanya kusiwepo na uratibu wa kutosha Kisheria na kutozingatiwa kwa vigezo muhimu wakati wa uundwaji wa Bodi.

Mheshimiwa Spika, Mashirika 13 kati ya 41 ambayo hadi yanakutana na Kamati hayakuwa na Bodi za Wakurugenzi na Bodi za Wadhamini ni haya yafuatayo;

- i) Mfuko wa Pensheni wa Hifadhi ya Jamii (NSSF),
- ii) Bodi ya Pamba,
- iii) Shirika la Ugavi wa Umeme (TANESCO),
- iv) Mamlaka ya Bandari Tanzania (TPA),
- v) Mamlaka ya Hifadhi ya Taifa (TANAPA),
- vi) Bodi ya Kahawa,
- vii) Shirika la Maendeleo ya Petroli Tanzania (TPDC).
- viii) Kampuni ya Mbolea Tanzania (TFC)
- ix) Kampuni ya Reli Tanzania (TRL),
- x) Kampuni Hodhi ya Rasilimali za Reli (RAHCO),
- xi) Kampuni ya kuibua na kutekeleza miradi (UTT Project and Infrastructure Development - UTT PID),
- xii) Kampuni kwa ajili ya utoaji mikopo midogo midogo (UTT Microfinance),
- xiii) Kampuni ya Usimamizi wa Rasilimali za Uwekezaji na Huduma Kwa Wawekezaji (UTT Asset Management and Investor Services (UTT AMIS).

2.2.6 Uzingatiaji wa Sheria, Kanuni, taratibu na Miongozo ya Kibiashara

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa, baadhi ya Mashirika na Taasisi zimekuwa zikikiuka taratibu kwa kutowasilisha Taarifa zao kwa Msajili wa Hazina kama Sheria ya Msajili wa Hazina inavyohitaji.

Sheria ya Msajili wa Hazina Sura Na. 370 ya Mwaka 2002 kama ilivyorekebisha Mwaka 2010, inaipa majukumu Ofisi ya Msajili wa Hazina kusimamia uwekezaji unaofanywa na Taasisi, Mashirika ya Umma na Makampuni yote ambayo Serikali ina hisa . Hata hivyo, Sheria hii haigusi mifuko ya Hifadhi ya Jamii, ambayo nayo kimsingi ni Taasisi za umma.

Mheshimiwa Spika, kwa upande mwingine Sheria za Mifuko ya Hifadhi ya Jamii hazina Masharti yanayohusu kutambua mamlaka ya Msajili wa Hazina. Aidha, uwepo wa Mamlaka nyingi za Usimamizi wa Mashirika katika ngazi tofauti za kiutendaji, unasababisha mkanganyiko wa kiutendaji ambao unamkosesha Msajili wa Hazina nguvu ya kufuatilia miradi ya uwekezaji kuanzia ngazi ya awali (ubunifu wa mradi) hadi katika hatua ya utekelezaji na utendaji. Mfano Mifuko ya Hifadhi ya Jamii inasimamiwa na Mamlaka zifuatazo: Wizara husika, Benki kuu ya Tanzania (BOT), Mamlaka ya Usimamizi wa Mifuko ya Hifadhi ya Jamii (SSRA) na Sheria inamtaka Msajili wa Hazina kufanya hivyo.

Taasisi zote zilizo chini ya msajili wa Hazina zinatakiwa kufanya mambo yafuatayo:-

- i) Kupata idhini ya Msajili wa Hazina ya posho zinazolipwa na taasisi kwa Bodi na watumishi,
- ii) Kupata kibali cha Msajili wa Hazina cha Sera ya uwekezaji,
- iii) Mpango wa uwekezaji wa taasisi uidhinishwe na Msajili wa Hazina,
- iv) Kama taasisi imechukua mkopo kwa ajili ya uwekezaji kwa kutumia dhamana ya mali za taasisi inatakiwa ipate idhini ya Msajili wa Hazina, na
- v) Taasisi inatakiwa kuwasilisha Mpango wa Biashara (Business Plan) kwa Msajili wa Hazina kwa Uchambuzi na idhini.

Mheshimiwa Spika, baadhi ya mashirika na makampuni ambayo yanafanya uwekezaji bila ya kuzingatia masharti ya Sheria ya Msajili wa Hazina ni pamoja na NSSF, PSPF, LAPF, PPF na GEPF.

Kamati pia imebaini kuwa baadhi ya mashirika wanafanya uwekezaji bila kuzingatia masharti ya Sheria zilizoanzisha mashirika hayo, mfano Taasisi nyingi zinawekeza kwenye majengo kwa lengo la kupata faida kutokana na uwekezaji huo. Mfano Kituo cha Kimataifa cha Mikutano (AICC) katika taarifa zao wameonekana kuvutiwa na mradi wa ujenzi wa majengo ya makazi na kuboresha Hospitali shughuli ambazo hazikuwa mojawapo ya malengo mahususi (core functions) ya uanzishwaji wa Shirika hilo.

Changamoto ambayo kamati imebaini ni mapungufu ya Sheria ya Manunuzi ya umma, Taasisi nyingi zinazowekeza mitaji ya umma kwenye miradi mbalimbali hususani kwenye majengo zimealamikia Sheria ya Manunuzi ya Umma kuwa masharti ya mchakato wa uwekezaji unasababisha ucheleweshwaji wa kukamilika kwa baadhi ya miradi na kufanya uwekezaji huo kuwa wa ghali sana na hivyo kurefusha muda wa urejeshwaji wa mitaji iliyowekezwa (*pay back period*) ya miradi ya uwekezaji wa mitaji ya Umma.

2.2.7 Uzingatiaji wa Sera ya taasisi kuhusu Uwekezaji

Mheshimiwa Spika, Kwa kuwa Sera ya Uwekezaji ya Taasisi ndiyo inayotoa mwongozo wa aina na kiwango cha uwekezaji unaoweza kufanyika katika Taasisi za Umma, Kamati ilitaka kujiridhisha kuhusu uwepo wa sera hiyo kwa kila taasisi na namna inavyozingatiwa. Uchambuzi ulionesha kuwa kati ya Taasisi 41 zilizowasilisha taarifa zake kwa ajili ya uchambuzi wa Kamati, Taasisi 15 tu ndizo zenye Sera ya uwekezaji. Idadi hiyo ni sawa na asilimia 36.6 ya sampuli ya mashirika/taasisi zilizofanyiwa kazi na Kamati³. Hali hii inahatarisha uwezo wa Taasisi kufanya uwekezaji wenye tija na wenye manufaa kwa Taifa na ni kinyume na utaratibu bora wa uwekezaji wa mitaji ya umma.

³ Tazama Kiambatisho Na. 03: Orodha ya Taasisi/ Mashirika ambazo Taarifa zake zimechambuliwa na Kamati

2.2.8 Uendeshaji na utendaji wa Taasisi zinazofanya uwekezaji wa Mitaji ya Umma nchini

Mheshimiwa Spika, katika eneo la uendeshaji na utendaji Kamati imeangalia maeneo mbalimbali ikiwemo uhusiano kati ya Matumizi na uwekezaji, Taasisi za Umma kujiendesha kihasara pamoja na utegemezi kwa ruzuku za serikali. Naomba kulijulisha Bunge lako tukufu kuwa Kamati imebaini kama ifuatavyo:-

a) Uhusiano kati ya Matumizi na uwekezaji

Mheshimiwa Spika, Taasisi nyingi zimekuwa zikitumia fedha nyingi katika matumizi ya kawaida ikilinganishwa na mapato yao. Hata hivyo matumizi hayo ambayo yanasababisha Taasisi kupata hasara hayahusiani na uwekezaji. Mfano wa Taasisi zenye matumizi makubwa ni Mfuko wa Taifa wa Hifadhi ya Jamii (NSSF) ambao katika kipindi cha mwaka wa fedha 2015/2016, ulitumia kiasi cha **Shilingi Bilioni 113.47** ikiwa ni sawa na **Asilimia 17.8** ya michango ya wanachama kwa mwaka kwa ajili ya kukimu gharama za kiutawala na uendeshaji. Gharama hizi ni kubwa ikilinganishwa na ukomo wa asilimia 10 kama inavyoelekezwa na Mdhhibiti wa Uendeshaji wa Mifuko ya Hifadhi ya Jamii.

Mheshimiwa Spika, Mfano wa pili ni Kituo cha Mikutano cha Kimataifa (AICC) ambacho kina matumizi makubwa yasiyowiana na mapato yake. Hii inathibitishwa na Uwiano wa Matumizi ya Uendeshaji na Mapato (Operating Expenditure to Income Ratio) ambapo katika mwaka wa fedha 2010/11 ilikuwa asilimia 90,

2011/12 asilimia 88, 2012/13 asilimia 92, 2013/14 asilimia 105, na 2014/15 asilimia 87. Tafsiri ya maelezo hayo ni kuwa sehemu kubwa ya mapato ya AICC yanatumiwa na Shirika na hivyo kubaki na ziada ndogo au hasara.

Mheshimiwa Spika, Kamati imekuwa ikizisisitiza Taasisi za Umma kutekeleza matakwa ya Sheria ya Msajili wa Hazina (Sura 370) kama ilivyorekebishwa katika Kifungu cha 46 cha Sheria ya Fedha ya mwaka 2015 kwa kuhakikisha kwamba Gharama za Uendeshaji hazizidi asilimia 60 ya Mapato Ghafi (*Gross Revenue*).

b) Taasisi za Umma kujiendesha kwa hasara

Mheshimiwa Spika, katika upande mwingine wa uendeshaji wa Taasisi za Umma, Kamati imebaini kuwa, Taasisi nyingi za Umma zimekuwa zikijiendesha kwa hasara kwa muda mrefu na kushindwa kuchangia katika Mfuko Mkuu wa Serikali. Mifano ya Taasisi hizo ni kama ifuatavyo:-

Kwanza ni Kampuni ya Mbolea Tanzania (TFC), ambayo imekuwa ikipata hasara mfululizo ambapo mpaka kufikia Juni, 2015, Kampuni hii ilipata hasara iliyofikia kiasi cha **Shilingi Bilioni 4.2**. kwa kipindi cha miaka minne kuanzia 2011/12 hadi 2014/15 limbikizo la hasara lilifikia kiasi cha **Shilingi Bilioni 30.2**. Hali hii mbaya ya kifedha inatokana na Kampuni kutokuwa na mikakati thabiti ya kujikinga na athari za kibiashara (*Business Risk and Uncertainties Strategy*) ambazo hazitabiriki. Aidha, kutokuwepo kwa udhibiti wa matumizi

kumechangia kuporomoka kwa ufanisi wa kifedha wa Kampuni (*Financial Performance*);

Pili ni Kampuni ya Magazeti ya Serikali (TSN) imekuwa na utendaji usioridhisha. Kampuni ilianza kufanya vibaya na kutengeneza hasara kuanzia mwaka 2013. Mpaka sasa Kampuni imeendelea kupata hasara kila mwaka. Hivyo, Uongozi wa TSN unatakiwa kuandaa mkakati wa kubadilisha hali hiyo (Turn-around Strategy) ili Kampuni ianze kupata faida na kuchangia katika Mfuko Mkuu wa Serikali; na

Tatu ni Shirika la Shirika la Madini la Taifa (STAMICO) imeshindwa kujiendesha kwa faida kutokana na kasoro za kimuundo na utendaji usioridhisha ambao unachangiwa Watendaji kushindwa kufanya maamuzi kutokana na kukaimu nafasi zao pamoja ukosefu wa ubunifu katika kuendesha Shirika.

Mheshimiwa Spika, Taasisi nyingine zinazojiendesha kwa hasara ni Bodi za Mazao nchini. Katika kufuatilia mwenendo wa uwekezaji wa Bodi za mazao, Kamati ilichambua taarifa za bodi tano za mazao. Bodi hizo ni: Bodi ya Pamba, Bodi ya Korosho, Bodi ya Kahawa, Bodi ya Tumbaku na Bodi ya Sukari. Uchambuzi ulionesha kuwa Bodi hizo zimekuwa zikijiendesha kwa hasara kwa muda mrefu kutokana na dosari mbalimbali katika Uongozi na uendeshaji wake. Baadhi ya dosari hizo ni:-

i) Kutotilia mkazo eneo la uzalishaji kwa wakulima,

- ii) kuacha jukumu la msingi la kusimamia (regulator) na kufanya kazi ya uzalishaji na biashara, hali inayosababisha kuua mazao ya wakulima,
- iii) Kutokuwa na juhudi za makusudi katika kukuza mfuko wa maendeleo ya mazao na kusambaza pembejeo kwa wakulima,
- iv) Bodi kutumiwa na kuwanufaisha Wawekezaji (wafanyabiashara) pekee na kuwasahau Wakulima,
- v) Kuwa na matumizi makubwa ikilinganishwa na mapato japo Serikali imekuwa haipeleki ruzuku kikamilifu na kwa wakati au kutopeleka kabisa, na
- vi) Kushindwa kubaini vyanzo vipya vya mapato.

c) Utegemezi kwa ruzuku za Serikali

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kwamba Mashirika/Taasisi nyingi za Umma zimekuwa zikijiendesha kwa kutegemea ruzuku kutoka Serikalini. Hali hii inasababishwa na ubunifu mdogo kwa waliopewa dhamana ya kuongoza Taasisi hizi na usimamizi wa rasilimali usiojali maslahi ya Taifa. Iwapo Taasisi hizo zitaendeshwa kwa weledi pamoja na kutazama upya Mitaji yake na kupitia uwiano wa mapato na matumizi, kuna uwezekano mkubwa zikajitegemea na kuachana na utegemezi wa Ruzuku ya Serikali.

Kwa mfano; Taasisi za Elimu zinaweza kuboresha vitengo vya huduma za ushauri (*consultancy services*) na kuvitumia kujiongezea mapato. Vilevile, Bodi za Mazao kama Pamba, Kahawa na Korosho zinaweza kubuni njia mbadala za kujiongezea kipato na kupunguza

utegemezi wa ruzuku kutoka Serikalini. Aidha, Shirika la madini la Taifa (STAMICO) limeshindwa kujiendesha kutokana na kutopatiwa mtaji na Serikali. Hali hiyo imesababisha shirika liendeleo kutegemea ruzuku ya Serikali na hivyo kushindwa kutoa gawio kwa Serikali.

2.2.9 Masuala mengine ya msisitizo kuhusu Uwekezaji wa Mitaji ya Umma

Mheshimiwa Spika, Kamati imejadili na kuchambua masuala mbalimbali kuhusu Uwekezaji wa Mitaji ya Umma, Katika uchambuzi wake imebaini mapungufu na matatizo mbalimbali ambayo yamekuwa yakisabaishwa na Serikali kama ifuatavyo:-

a) Madeni Makubwa ambayo Serikali inadaiwa na Mashirika na Taasisi zake

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea Taarifa ya Msajili wa Hazina kuhusu utendaji wa Taasisi mbalimbali za Umma na kubaini madeni makubwa ambayo Serikali inadaiwa na Taasisi hizo. kwa ujumla uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, Serikali imekuwa na tabia ya kutumia huduma au kukopa kutoka katika Taasisi zake bila kufanya malipo. Mfano katika Kampuni ya Magazeti ya Serikali, Mifuko ya Hifadhi ya Jamii, Shirika la Ugavi la Umeme Tanesco na Kampuni za Huduma ya Maji safi na Maji Taka Dar es Salaam. Serikali imekuwa ikidaiwa fedha nyingi, na madeni hayo yamekuwa yakilimbikizwa mwaka hadi mwaka. Hali hii inadidimiza ukuaji wa Taasisi hizo na

kuzisababishia hasara kubwa katika utendaji wao hivyo basi, Serikali ijenge utamaduni wa kulipia huduma inazopata katika Taasisi zake.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kuchambua taarifa ya uwekezaji na utendaji wa Mfuko wa Pensheni wa Watumishi wa Umma (PSPF) na kubaini madeni mengi ambayo Serikali inadaiwa na Mfuko huo. Baada ya uchambuzi wa Taarifa hiyo, Kamati ilikutana na Wizara ya Fedha na Mipango ili kujua msimamo wa Serikali juu ya ulipaji wa madeni hayo. Wakati wa kikao baina ya Wizara na Kamati, Wizara iliwasilisha Taarifa yake kuhusu ulipaji wa deni wanalodaiwa na Mfuko huo ambao umegawanyika katika sehemu Tatu kama ifuatavyo-:

Mheshimiwa Spika, kundi la Kwanza ni madeni yanayotokana na dhima ya mafao ya Watumishi wa Serikali ambao walirithiwa na Mfuko wa PSPF kipindi ulipoanzishwa Mwaka 1999 (Pre- 99), katika kundi hili, Wizara ya Fedha na Mipango ilibainisha deni ambalo Serikali inadaiwa na Mfuko hadi kufikia Juni, 2015, ambalo ni **Shilingi Tirioni 1.97** Aidha, kiasi hicho kilicholipwa na PSPF kwa Wastaafu hao kimezaa riba ya **Shilingi Bilioni 698** na kusababisha deni lifikie jumla ya **Shilingi Tirioni 2.67**

Taarifa zilizowasilishwa na Mfuko wa PSPF, zilibainisha kwamba, uwezo wa Mfuko kulipa mafao kwa Wanachama wake utategemeana na namna Serikali itakavyolipa michango yake kwa

wakati pamoja na kulipa deni la Wanachama kwa kipindi cha utumishi wa kabla ya Julai, 1999.

Mheshimiwa Spika, Kundi la Pili ni madeni yanayotokana na Uwekezaji wa PSPF katika miradi mbalimbali ya Serikali. Katika kundi hili Kamati imebaini kukinzana baina ya Serikali na Mfuko wa PSPF. Wakati Serikali inadai deni inalodaiwa ni shilingi **Bilioni 290**, Mfuko wa PSPF unadai deni halisi ni shilingi **Bilioni 533**. Hata hivyo, licha ya Serikali kudai hilo ndilo deni inalodaiwa bado imeshindwa kutekeleza ahadi yake ya kutoa **Hati Fungani** zenye thamani ya Shilingi **Bilioni 290** kwa ajili ya kulipa deni hilo.

Kamati imebaini kwamba, tofauti ya tafsiri ya kiwango cha deni baina ya Serikali na Mfuko inatokana na kutokuwepo kwa makubaliano baina ya pande mbili hizi kunatokana na tafsiri ya mikataba juu ya utozaji wa riba na tozo, pale Serikali inaposhindwa kulipa madeni kwa wakati.

Mheshimiwa Spika, Kundi la Tatu ni madeni ya malimbikizo ya Mchango wa Mwajiri (15% Serikali) wa kila mwezi. Deni lililotokana na malimbikizo hayo ni shilingi **Bilioni 253.78** ambalo ni la kipindi cha kuanzia Julai 2015 hadi februari, 2016. Wizara ilidai kwamba, ingewasilisha kiasi chote kinachodaiwa na Mfuko hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2016.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia ilichambua Taarifa ya Uwekezaji na Utendaji wa Mfuko wa Pensheni wa Watumishi wa Serikali za Mitaa (LAPF) na kubaini madeni makubwa ambayo Serikali inadaiwa na Mfuko huo. Madeni ambayo Serikali inadaiwa na LAPF yamegawanyika katika sehemu kuu mbili ikiwa ni Mchango wa asilimia 15 kutoka Serikalini na Madeni yatokanayo na Taasisi za Serikali (Waajiri) kutowasilisha Mchango ya Watumishi wao.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Fedha na Mipango imeonekana kutotimiza wajibu wake wa kuchangia 15% kwenye Mfuko wa LAPF, ambayo ni Mchango ya Watumishi kwa upande wa Serikali kama Sheria inavyotaka. Hali hiyo imesababisha deni ambalo LAPF inaidai Wizara kukua na kufikia **Shilingi Bilioni 47.24** ambazo ni sawa na 76.29% ya deni lote ambalo Mfuko unadai. Vile vile, Katika madeni yatokanayo na Taasisi za Serikali, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, jumla ya Taasisi za Serikali 365 zinadaiwa na Mfuko wa LAPF, kiasi cha **Shilingi Bilioni 11.20** ambacho ni sawa na **18.09%** ya deni lote ambalo Mfuko unadai. Aidha, katika orodha hiyo, uchambuzi umebaini kuwa Taasisi 61 ni zile ambazo kila moja inadaiwa zaidi ya **Milioni Hamsini (50)** huku Halmashauri ya Wilaya ya Morogoro ikiongoza kwa kuwa na deni kubwa zaidi linalofikia **Shilingi Milioni 626.75**

b) Usimamizi wa Madeni

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua taarifa ya Uwekezaji na Utendaji wa Benki ya Maendeleo Tanzania (TIB) na kubaini kuwa

imebebeleshwa mzigo mkubwa wa usimamizi wa madeni ya Taasisi nyingine na Serikali hali inayosabaisha kuongezeka kwa gharama za uendeshaji na kusababisha benki kushindwa kujikita katika jukumu lake la Msingi.

Mheshimiwa Spika, Benki ya TIB iliteuliwa na Serikali kukusanya madeni ya mikopo iliyokuwa imetolewa kupitia Wizara ya Fedha kwa ajili ya uagizaji bidhaa kutoka nje ya nchi (Japanese Commodity Import Support – CIS). Hadi kufikia Juni 2016, kiasi kilichokusanywa na Benki ni **Shilingi Bilioni 7.5** kati ya **Bilioni 16.8** ikiwa ni **asilimia 45** ya madeni yote yaliyopokelewa na Benki ya TIB.

Mheshimiwa Spika, kufuatia kufungwa kwa iliyokuwa Benki ya Nyumba Tanzania (THB) mwaka 1995, Benki ya TIB iliteuliwa kuwa wakala wa mfilisi wa THB. TIB imeendelea kutekeleza wajibu huo pamoja na kukusanya madeni, kusimamia kesi mahakamani, kutoa hati kwa wale ambao madeni yao yamelipwa kikamilifu na kuendelea kutunza kumbukumbu na nyaraka za wadaiwa. Tangu kuanza kwa zoezi hili, kiasi cha **Shilingi milioni 755.45** tu kimekusanywa ikilinganishwa na matumizi makubwa zaidi ya **Shilingi Bilioni 2**. Aidha, gharama za pango, kesi, matangazo na mishahara zimeendelea kuwa changamoto kubwa kwa benki.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia imebaini changamoto kubwa katika usimamizi wa madeni katika kiwanda cha kusindika nyama cha SAAFI. Mnamo Mwaka 2004, Kampuni ya SAAFI ilipatiwa mkopo

wa **Shilingi Bilioni 6.2** na Benki ya Standard Chartered kwa ajili ya mitambo na ujenzi wa Kiwanda cha nyama. Mkopo huo ulipata dhamana (Guaranteed) ya Serikali chini ya *BOT Credit Guarantee Scheme*. Mradi uliposhindwa kulipa deni la Standard Chartered, Serikali kutokana na kuweka dhamana hiyo ililazimika kulipa mkopo wote pamoja na riba kwa Benki ya Standard Chartered kiasi cha **Shilingi Bilioni 10.097**.

Mheshimiwa Spika, kwa mara nyingine Serikali iliongeza mkopo wa **Shilingi Bilioni 4.852** kwa Kiwanda cha SAAFI hivyo, kufanya jumla ya mkopo kufikia **Shilingi Bilioni 14.949**. Mkopo huu baadae ulihamishiwa TIB kwa ajili ya usimamizi (Agency Agreement) uliosainiwa tarehe 14 Aprili 2008. Mkopo ulipewa masharti nafuu ikiwa ni pamoja na riba nafuu ya asilimia 6.18 ambapo chini ya mkataba wa uwakala, TIB ilipewa majukumu ya kusimamia mkopo uliokwishatolewa na kuletwa TIB, kuhakikisha deni la Serikali linalipwa pamoja na riba, kuwasilisha fedha za mkopo kwa Serikali baada ya kulipwa na kutoa taarifa ya maendeleo ya mradi Serikalini.

Mheshimiwa Spika, Katika mkakati wa kuisaidia Kampuni ya SAAFI iweze kujiendesha vizuri na kurejesha mikopo ya awali, Benki ya TIB nayo ilitoa mkopo wa kiasi cha **Shilingi Bilioni 2.5** kama mtaji wa uendeshaji (Working Capital) kwa kiwanda cha SAAFI ambazo pia hazijarejeshwa. Hadi kufikia mwezi Juni 2016, Kampuni ya SAAFI ilikuwa ikidaiwa jumla ya **Shilingi Bilioni 20.37**.

c) Tathmini ya Uwezo wa Mashirika ya Umma kwenye kuingia Mikataba ya Uwekezaji

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi uliofanywa na Kamati imebainika kuwa, Taasisi za Umma zinazosimamia Miradi mbalimbali ya Uwekezaji na kuingia mikataba na wawekezaji kutoka nje ya nchi zimekuwa na mapungufu kadhaa. Mapungufu hayo ni pamoja na kushindwa kufanya tathmini ya miradi kabla ya kuingia katika uwekezaji.

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya uwekezaji na utendaji wa Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC) imebanisha kuwa, Shirika limekuwa likitekeleza Miradi yake kwa kuingia ubia na sekta binafsi kwa niaba ya Serikali. Kutokana na ufinyu wa bajeti toka Serikalini, mitaji mingi ya kutekeleza miradi hutoka katika sekta binafsi.

Mheshimiwa Spika, Shirika la Taifa la Maendeleo ni Taasisi muhimu ambayo imekuwepo kwa muda mrefu, Shirika lina dhamana kubwa kwa ajili ya maendeleo ya Taifa. Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, Shirika linasimamia miradi mingi ambayo mpaka sasa haijafikia mwisho. Mwenendo huu wa utendaji wa Shirika hauoneshi kama NDC itafikia malengo yake.

Mheshimiwa Spika, Serikali imekuwa ikipata hisa kidogo katika miradi mingi ya ubia kutokana na sehemu kubwa ya utafiti kufanywa na mbia na kukosa usimamizi wa karibu wa mwakilishi wa nchi ili kubaini thamani halisi ya mradi na faida itakayopatikana.

Aidha, gharama za utafiti ni kubwa mno kiasi cha kusababisha kiasi cha hisa kwa upande wa Serikali kuwa kidogo. Hali hiyo imesababishwa na Serikali kutowekeza katika utafiti na katika makubaliano ya mikataba. Aidha, utaratibu unaotumika katika ugawaji wa hisa unategemeana na bajeti ya Serikali iliyotumika katika utafiti. Kamati ina maoni kuwa utaratibu huo si mzuri kwa kuwa nchi imekuwa ikipoteza rasilimali nyingi. Mfano wa Miradi inayotekelezwa kwa mbia kufanya utafiti ni kama ifuatavyo:-

i) Miradi ya Mchuchuma na Liganga.

Mradi huu una thamani ya **Dola za Kimarekani Bilioni 3.0** ambapo mradi ni wa ubia kati ya NDC na SHCL kwa umiliki wa Asilimia 20 kwa 80 mtawalia. Mradi unatekelezwa na Kampuni ya Tanzania China International Mineral Resources Limited.

ii) Mradi wa Makaa ya Mawe wa Ngaka.

Mradi huu una thamani ya Dola za Kimarekani Milioni 800 ambapo mradi ni wa ubia kati na NDC na Kampuni ya Intra Energy Corporation kwa umiliki wa Asilimia 30 kwa 70 mtawalia. Mradi unatekelezwa na Kampuni ya Tancoal Energy Limited.

Mheshimiwa Spika, hali hiyo ya utendaji wa Shirika inachangiwa na Serikali kutojipanga wakati wa kuingia mikataba na kukosekana kwa ushirikishwaji wa Ofisi ya Msajili wa Hazina.

2.2.10 Changamoto za Ujumla

Mheshimiwa Spika, Kamati katika utekelezaji wa majukumu yake imekumbana na changamoto kadhaa ambazo kwa kiasi fulani zinaathiri utendaji wa Kamati. Baadhi ya changamoto ni kama zifuatazo:-

a) Muda uliotengwa kwa ajili ya Kamati kupitia Taarifa za Mashirika na Taasisi za Umma

Mheshimiwa Spika, Kamati inajukumu la kuchambua Uwekezaji na utendaji wa jumla ya Taasisi, Mashirika ya Umma na Makampuni ambayo Serikali ina hisa Mia Mbili Sitini na Nne (264). Kutokana na Ufinyu wa muda Kamati imeshindwa kuyafikia Mashirika mengi ili kujiridhisha na Uwekezaji wa mitaji ya umma unaofanywa na Taasisi hizo.

b) Wajumbe kutopata Semina ya Kujengewa uwezo

Mheshimiwa Spika, Wajumbe wa Kamati wanatakiwa kupata fursa ya kujengewa uwezo ili kuchambua na kubaini kama uwekezaji wa mitaji ya umma unazingatia sheria, taratibu na miongozo ya uwekezaji. Aidha Kamati inatakiwa kujifunza kwa Nchi ambazo Taasisi zake zimefanikiwa katika uwekezaji ili kufahamu njia zilizotumika ili kufanikisha uwekezaji huo.

c) Ziara za Ukaguzi

Mheshimiwa Spika, Kamati imekosa nafasi ya kufanya ziara za ukaguzi katika Taasisi na Mashirika ya Umma ambayo yamewasilisha Taarifa zake za uwekezaji mbele ya Kamati. Mfano

katika Kipindi cha kuanzia Januari, 2016 hadi Januari, 2017 Kamati iliweza kufanya ukaguzi katika Taasisi Tano (5) kati ya Arobaini na Moja (41) zilizofika mbele ya Kamati.

d) Upatikanaji wa Nyaraka za Kisheria

Mheshimiwa Spika, Kamati inafanya kazi kwa karibu na Washauri wa Mambo ya Kisheria kutoka Ofisi ya Bunge ili kuchambua Sheria zilizoanzisha Taasisi mbalimbali za Umma na kubaini iwapo Sheria hizo zinafuatwa katika hatua mbalimbali za Uwekezaji. Aidha Uchambuzi hufanyika ili kubaini iwapo Mikataba ya Uwekezaji ambayo Taasisi za Umma zimeingia zimefuata Sheria na Miongozo ya Uwekezaji. Hata hivyo, Taasisi nyingi zimekua zikishindwa kuwasilisha nyaraka hizo muhimu kwa Wataalamu wa Sheria ili waweze kuishauri Kamati.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO

3.1 Maoni ya Jumla

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia uchambuzi kuhusiana na uwekezaji wa mitaji ya Umma, Kamati inapenda kutoa maoni ya jumla yafuatayo:-

Faida ambayo inatokana na uwekezaji wa mitaji ya umma bado ni ndogo ikilinganishwa na kiasi kilichowekezwa. Hadi tarehe 30 Juni, 2016 Serikali ilikuwa imewekeza mitaji yenye thamani ya shilingi trilioni 23, lakini faida iliyopatikana kutokana na uwekezaji huo kwa mwaka 2015/16 ilikuwa ni shilingi bilioni 422 tu, ambayo ni sawa na asilimia 1.83.

Kamati inatambua dhamira njema ya Serikali kwamba, sehemu ya uwekezaji uliofanyika inalenga kutoa huduma kwa jamii. Hata hivyo, bado Kamati inaamini kwamba, iwapo uwekezaji huo utatekelezwa kwa ufanisi, unaweza kuleta faida zaidi na hivyo kuongeza mapato ya Serikali na kuboresha utoaji wa huduma.

3.2 Mapendekezo

Mheshimiwa Spika, baada ya kueleza maoni ya Kamati kutokana na uchambuzi wa uwekezaji wa mitaji ya umma, naomba kutoa mapendekezo ya Kamati kama ifuatavyo:-

3.2.1 Mikataba ya Uwekezaji isiyo na Tija

Kwa kuwa, imebainika kuwa, baadhi ya Taasisi na mashirika ya umma yamekumbwa na tatizo la uendesaji kutokana na mikataba isiyofaa, mibovu na isiyo na tija, kwa Taifa,

Na Kwa kuwa, hali hiyo inaongeza mzigo kwa Serikali na kusababisha matumizi ya rasilimali za umma kwenye uwekezaji huo kutokuwa na tija.

Kwa hiyo Basi, Kamati inapendekeza Bunge liazimie kuwa:

- i) Serikali isimamie mapitio ya vipengele vyote vyenye utata na visivyo na manufaa kwa Taifa ili virekebishwe muda wa kupitia upya Mikataba hiyo utakapowadia,
- ii) Serikali iwekeze katika utafiti na kuwajengea uwezo (Capacity Building) wataalamu wa Taasisi zake kuhusiana na Mikataba, upembuzi yakinifu ili waweze kusimamia kikamilifu miradi ambayo Taasisi hizo zinaingia na wawekezaji wa nje.

3.2.2 Faida inayopatikana kutoka katika Uwekezaji

Kwa Kuwa, Serikali inapata faida kidogo kutoka katika taasisi na Mashirika ya Umma kutokana na Taasisi hizo kujiendesha kwa lengo la kutoa huduma, na faida ya kutosha kutoka katika makampuni ambapo ina hisa chache yanayojiendesha kibiashara,

Na Kwa kuwa, Hali hiyo ya Mashirika mengi ya Umma kujiendesha kwa lengo la kutoa huduma inasababisha Serikali kukosa gawio na mchango mdogo katika Mfuko Mkuu wa Serikali,

Kwa hiyo Basi, Kamati inapendekeza Bunge liazimie kuwa:-

- i) Serikali iangalie namna bora ya kuboresha utendaji wa Taasisi na Mshirika ya Umma ambapo kuna uwekezaji wa Serikali.
- ii) Serikali iondokane na dhana ya kutoa huduma pekee kwa Taasisi zake na badala yake ziweze kujiendesha kibiashara ili ziweze kupata faida na kutoa gawio pamoja na kuchangia katika mfuko mkuu wa Serikali,
- iii) Serikali iongeze uwekezaji katika Makampuni ambayo yanazalisha faida kubwa ili Serikali ipate gawio kubwa.

3.2.3 Kukosekana kwa Bodi za Wakurugenzi

Kwa kuwa, licha ya umuhimu wa Bodi za Wakurugenzi katika usimamizi na uamuzi wa kimkakati kwenye uwekezaji, zipo Taasisi na Mashirika ya Umma yasiyokuwa na Bodi za Wakurugenzi kwa muda mrefu,

Na Kwa kuwa, Kukosekana kwa Bodi za Wakurugenzi ni jambo linaloathiri maamuzi ya kimkakati, usimamizi thabiti na utendaji kwa ujumla,

Kwa hiyo Basi, Kamati inapendekeza Bunge liazimie kuwa:-

- i) Serikali ifanye zoezi la uteuzi wa Bodi hizo lifanyike kwa haraka na umakini ili kuongeza ufanisi katika Taasisi na Mashirika yanayofanya uwekezaji wa mitaji ya umma,
- ii) Serikali ihakikishe kuwa uteuzi wa Bodi uzingatie sifa na weledi kwa Wenyeviti na Wajumbe wa Bodi pamoja na kufuata ushauri wa Msajili wa Hazina kwakuwa ndiye msimamizi wa Taasisi na Mashirika ya Umma kwa niaba ya Serikali.

3.2.4 Mgongano wa Kisheria

Kwa Kuwa, Mifuko ya Hifadhi ya Jamii, inaelekezwa na Sheria zilizoanzisha mifuko hiyo kuwasilisha Taarifa za uwekezaji na Utendaji kwa Mamlaka ya Udhhibiti wa Mifuko ya Hifadhi ya Jamii na Benki Kuu ya Tanzania jambo ambalo haliendani na masharti ya Sheria ya Msajili wa Hazina, Sura ya 370, inayotaka taasisi zote za Umma kuwasilisha Taarifa zake za uwekezaji na Utendaji,

Na kwa kuwa, mgongano huo wa kisheria, unasababisha Msajili wa Hazina ashindwe kufuatilia ipasavyo utendaji na uwekezaji unaofanywa na mifuko hiyo,

Kwa hiyo basi, Kamati inapendekeza Bunge liazimie kuwa, Serikali iangalie uwezekano wa kuzifanyia marekebisho Sheria za Mifuko ya Hifadhi ya Jamii, ili ziweze kumtambua Msajili wa Hazina (TR) kama Msimamizi Mkuu wa Taasisi za Umma ambazo Serikali ina hisa.

3.2.5 Uzalishaji wa Umeme kwa gharama za juu

Kwa kuwa, imebainika kuwa Makampuni ya uzalishaji umeme ya IPTL na AGGREKO yanaendesha mitambo yake kwa kutumia mafuta jambo linalosababisha umeme unaozalishwa kuuzwa kwa bei kubwa ikilinganishwa na vyanzo vingine kama maji na gesi,

Na kwa kuwa, TANESCO inalazimika kugharamia umeme huo, hivyo kuwa na gharama kubwa za uendeshaji jambo linalosababisha hasara,

Kwa hiyo basi, Kamati inapendekeza Bunge liazimie kuwa Serikali iangalie njia bora ya kuliwezesha Shirika la Ugavi wa Umeme Nchini (TANESCO) kuongeza umeme kwa kutumia vyanzo vingine vya nishati kama vile Gesi asilia, Upepo, Jotoaridhi, Jua, Makaan ya Mawe, na kadhalika. Kuongezeka kwa umeme kutaliwezesha shirika hilo kuepuka kununua umeme unaozalishwa kutokana na nishati ya mafuta ambao ni ghali, na unamuumiza mlaji wa mwisho.

3.2.6 Uwekezaji katika Bodi za Mazao kutokuwa na faida kwa wakulima

Kwa kuwa, licha ya dhamira nzuri ya kuwekeza kwenye Bodi nyingi za mazao, hakuna faida inayopatikana kutokana na Uwekezaji huo, na wakulima hawawezeshwi kupata kwa wakati pembejeo bora, kwa bei nafuu na masoko ya uhakika kwa mazao yao,

Na kwa kuwa, kukosekana kwa faida itokanayo na uwekezaji kwenye bodi nyingi za mazao ni kinyume na matarajio ya azma ya kuanzisha bodi hizo ambazo ni nyingi kwa idadi,

Kwa hiyo basi, Kamati inapendekeza Bunge liazimie kuwa Serikali iangalie upya muundo na malengo ya kuanzishwa kwa bodi za mazao ili uwekezaji katika bodi hizo uwe na faida pamoja na kuchangia kuongezeka kwa uzalishaji wa mazao.

3.2.7 Uwekezaji wa Mitaji ya Umma unaofanywa na Shirika la Nyumba la Taifa

Kwa Kuwa, Jukumu la msingi la Shirika la Nyumba la Taifa ni kuwekeza katika Majengo kwa lengo la kuboresha hali ya makazi nchini na kupata faida kulingana na hali ya soko bila kuathiri azma ya kuboresha makazi kwa wananchi,

Na Kwa Kuwa, utekelezaji wa jukumu hilo, umefanyika kwa kuwekeza kwenye ujenzi wa nyumba ambapo Shirika hilo limegharamia miundombinu iliyopaswa kugharamiwa na taasisi nyingine za umma, jambo linalopandisha gharama za nyumba hizo na kusababisha bei yake kuwa kubwa ikilinganisha na uwezo wa Watanzania wa kawaida katika soko,

Kwa hiyo Basi, Kamati inapendekeza Bunge liazimie kuwa Serikali ihakikishe kuwa kabla ya Shirika la nyumba kufanya uwekezaji wake, taasisi mbalimbali zinazohusika na ujenzi wa miundombinu zinatekeleza ipasavyo majukumu yake.

3.2.8 Taasisi zinazofanya uwekezaji ziwe na Sera ya Uwekezaji ya Taasisi

Kwa kuwa, Sera ya Uwekezaji ya Taasisi ndiyo inayotoa mwongozo wa aina na kiwango cha uwekezaji unaoweza kufanyika katika Taasisi za Umma, lakini uchambuzi umeonesha kuwepo kwa Taasisi na mashirika mengi yanayofanya uwekezaji bila kuwa na Sera yake ya uwekezaji,

Na kwa kuwa, ukosefu wa sera ya uwekezaji kwa taasisi na mashirika yanaowekeza una hatari ya kukosa ufanisi, tija na faida kwa taasisi na Serikali,

Kwa hiyo basi, Kamati inapendekeza Bunge liazimie kuwa Serikali izitake Taasisi zote zinazowekeza kwa kutumia mitaji ya umma, ziwe na Sera ya Uwekezaji ya Taasisi.

3.2.9 Utoaji wa Mitaji katika Taasisi na Mashirika ya Umma

Kwa kuwa, Baadhi ya Taasisi na Mashirika ya Umma yamekuwa na changamoto ya kutokuwa na mitaji ya kutosha (*undercapitalized*),

Na Kwa kuwa, kukosekana kwa mitaji hiyo kumesababisha Taasisi na Mashirika hayo ya Umma kushindwa kujiendesha vyema na kushindwa kulipa gawio kwa Serikali,

Kwa hiyo basi, Kamati inapendekeza Bunge liazimie kuwa, Serikali iweke mitaji ya kutosha katika Taasisi za Umma, hasa katika Benki ya Wanawake (TWB), Twiga Bancorp, TIB Development Bank, TIB Corporate Bank, Benki ya Posta Tanzania (TPB) na Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania (TADB) ili Taasisi hizi ziweze kujiendesha kwa tija zaidi na kutoa gawio Serikalini.

3.2.10 Taasisi za Umma zinazofanya Biashara kutozingatia utoaji wa Gawio kwa Serikali

Kwa Kuwa, licha ya Mikataba ya uwekezaji kuzitaka Taasisi, Mashirika ya Umma na makampuni ambapo Serikali ina hisa kutoa gawio kwa Serikali, Taasisi, mashirika na makampuni 51 kati 64 hazijafanya hivyo,

Na Kwa kuwa, hatua ya kutokutoa gawio kwa Serikali kama kunakiuka makubaliano ya kimkataba na kuikosesha serikali mapato kwa kiwango kikubwa,

Kwa hiyo basi, Kamati inapendekeza Bunge liazimie kuwa, Serikali ichukue hatua stahiki za kisheria dhidi ya Kampuni na Taasisi ambazo hazijatoa gawio na kuzitaka zizingatie makubaliano yaliyopo kwenye mikataba.

3.2.11 Taasisi za Umma kutozingatia Sheria ya Msajili wa Hazina ya kutozidi matumizi ya Asilimia 60

Kwa kuwa, Taasisi nyingi za Umma hazizingatii masharti ya *Sheria ya Msajili wa Hazina* (Sura 370) inayozitaka kutokuwa na Gharama za Uendeshaji zinazozidi asilimia 60 ya Mapato Ghafi (*Gross Revenue*),

Na Kwa kuwa, kutokuzingatia masharti ya *Sheria ya Msajili wa Hazina* (Sura 370) ni kinyume na utaratibu bora wa uwekezaji wa mitaji ya umma na pia inaathiri kiwango cha fedha kinachoweza kutumika kutoa gawio serikalini,

Kwa hiyo basi, Kamati inapendekeza Bunge liazimie kuwa Serikali isimamie ipasavyo utekelezaji wa Sheria na kuzichukulia hatua Taasisi za Umma zinazovuka kiwango cha matumizi cha asilimia 60 ya mapato ghafi.

3.2.12 Uwekezaji katika Mitambo ya Mto Ruvu

Kwa kuwa, Imebainika kuwa uwekezaji mkubwa uliofanywa na Serikali kwa ununuzi wa mitambo iliyopo Ruvu juu unakabiliwa na hatari ya kutorejsha fedha kutokana na uwezekano wa kuzimwa kwa mitambo utakaosababishwa na kukosekana kwa maji,

Na Kwa Kuwa, Hali hiyo itasababisha mitambo iliyonunuliwa kwa fedha nyingi za umma kutofanya kazi na kuwa hasara kwa serikali,

Kwa hiyo Basi, Kamati inapendekeza Bunge liazimie kuwa, Serikali iandae mkakati madhubuti utakaosaidia kupatikana kwa njia mbadala kama vile utekelezaji wa mpango wa ujenzi wa bwawa la Kidunda ili kuifanya mitambo hiyo ifanye kazi.

3.2.13 Utendaji usio ridhisha wa Mashirika ya Umma

Kwa kuwa, Taasisi nyingi za Umma zimebainika kuwa na utendaji usio ridhisha na kusababisha Taasisi hizo kujiendesha kiasara,

Na kwa kuwa, hasara inayotokana na Taasisi za Umma inaongeza mzigo kwa kuwa tegemezi kwa Serikali na Taifa kwa ujumla,

Kwa hiyo basi, Kamati inapendekeza Bunge liazimie kuwa, Serikali imtake Msajili wa Hazina aharakishe kufanya mapitio ya mfumo na utendaji wa mashirika yote ya Umma yenye utendaji usioridhisha na kufanya maboresho yanayostahili.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukurani

Mheshimiwa Spika, napenda kutumia fursa hii kukushukuru wewe binafsi, Naibu Spika, na Wenyeviti wa Bunge, kwa uongozi wenu makini ambao umeniwezesha kuwasilisha Taarifa hii hapa Bungeni. Aidha, maelekezo ya kiti chako yameiwezesha Kamati yangu kutekeleza majukumu yake bila vikwazo na wakati wote Kamati imepata msaada pale ilipohitaji.

Kwa namna ya pekee, napenda kumpongeza Prof. Oswald Mashindano kwa kuteuliwa kuwa Msajili wa Hazina na kwa ushirikiano wake alioutoa kwa Kamati toka kuteuliwa kwake. Aidha, napenda kumshukuru Ndugu Lawrence Mafuru aliyekuwa Msajili wa Hazina pamoja na wafanyakazi wote wa ofisi ya Msajili wa Hazina ambao wamekuwa msaada mkubwa kwa Kamati wakati wote ilipokutana na Taasisi na Mashirika mbalimbali ya Umma. Ofisi ya Msajili wa Hazina ni kitendea kazi muhimu kwa Kamati kwani ndiyo yenye dhamana ya kusimamia uwekezaji katika Taasisi na Mashirika yote ya Umma ambayo Serikali ina hisa, na kuhakikisha ufanisi katika utendaji wake.

Mheshimiwa Spika, nawashukuru Wajumbe wote wa Kamati ya Bunge ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma, kwa kutekeleza majukumu ya Kamati hii kwa moyo na uadilifu mkubwa. Aidha nawapongeza

kwa kushiriki kikamilifu katika kuboresha mijadala, maoni na mapendekezo ya Kamati na kunipa heshima ya kuiwasilisha Taarifa hii mbele ya Bunge lako Tukufu. Naomba kuwatambua Wajumbe hao kama ifuatavyo:-

1.	Mhe. Albert Obama Ntabaliba, Mb	_	Mwenyekiti
2.	Mhe. Lolesia Jeremia Bukwimba, Mb	-	M/Mwenyekiti
3.	Mhe. Agnes Mathew Marwa, Mb	_	Mjumbe
4.	Mhe. Amina Saleh Mollel, Mb	_	Mjumbe
5.	Mhe. Elias John Kwandikwa, Mb	_	Mjumbe
6.	Mhe. Fatuma Hassan Toufiq, Mb	_	Mjumbe
7.	Mhe. Esther Amos Bulaya, Mb	_	Mjumbe
8.	Mhe. Esther Nicholas Matiko, Mb	_	Mjumbe
9.	Mhe. Frank George Mwakajoka, Mb	_	Mjumbe
10.	Mhe. Joseph Leonard Haule, Mb	_	Mjumbe
11.	Mhe. Juma Othman Hija, Mb	_	Mjumbe
12.	Mhe. Oran Manase Njeza, Mb	_	Mjumbe
13.	Mhe. Maftah Abdallah Nachuma, Mb	_	Mjumbe
14.	Mhe. Othman Omar Haji, Mb	_	Mjumbe
15.	Mhe. Riziki Saidi Lulida, Mb	_	Mjumbe
16.	Mhe. Sabreena Hamza Sungura, Mb	_	Mjumbe
17.	Mhe. Sannda Edwin Mgante, Mb	_	Mjumbe
18.	Mhe. Sophia Mattayo Simba, Mb	_	Mjumbe
19.	Mhe. Stephen Hilary Ngonyani, Mb	_	Mjumbe
20.	Mhe. Zainab Athuman Katimba, Mb	_	Mjumbe
21.	Mhe. Mariam Nassoro Kisangi, Mb	_	Mjumbe

22. Mhe. Muhammed Amour Muhammed, Mb _ Mjumbe
23. Mhe. Sixtus Raphael Mapunda, Mb _ Mjumbe
24. Mhe. Zaynab Matitu Vulu, Mb _ Mjumbe
25. Mhe. Vuma Hole Augustine, Mb _ Mjumbe
26. Mhe. Constantine John Kanyasu, Mb _ Mjumbe

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru Katibu wa Bunge Dkt. Thomas D. Kashililah, kwa ushauri wake kwa Kamati kwa kipindi chote cha utekelezaji wa majukumu ya Kamati. Shukrani kwa Idara ya Kamati za Bunge kwa kuratibu shughuli za Kamati chini ya Mkurugenzi, Ndugu Athuman Hussein, Mkurugenzi Msaidizi Ndg Michael Chikokoto na Katibu wa Kamati, Ndugu Amina Salumu na Ndugu Susan Ngole na msaidizi wa Katibu Ndugu Elias Kyando. Pia tunawashukuru Watumishi kutoka Ofisi ya Mshauri wa Mambo ya Sheria wa Bunge Ndugu Seraphin Tamba, Ndugu Evelyn Shibandiko na Ndugu Stephano Mbutu, pamoja na Idara ya Taarifa Rasmi za Bunge kwa ushirikiano wao mzuri.

4.2 Hoja

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii imefafanua matokeo ya uchambuzi kuhusu Uwekezaji wa Mitaji ya Umma, maoni ya Kamati na Mapendekezo yanayotokana na matokeo ya uchambuzi, kwa lengo la kuishauri Serikali katika eneo la Uwekezaji wa Mitaji ya Umma. Naomba kutoa hoja kwamba Bunge sasa liipokee Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma, kuhusu uchambuzi wa Uwekezaji wa Mitaji ya Umma, na kuijadili ikiwa na Maoni na Mapendekezo ili hatimaye Serikali iyafanyie kazi.

Mheshimiwa Spika, Naomba kutoa Hoja.

.....
Mhe. Albert O. Ntabaliba, Mb
Mwenyekiti
Kamati ya Bunge ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma.
08 Februari, 2017